

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет

НУБІП України

УДК 351.746.1(6)

ПОГОДЖЕНО Декан гуманітарно-педагогічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ Завідувач кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

НУБІП України

Савицька І.М.
(підпис) (ПІБ)

Шевчук О.В.
(підпис) (ПІБ)

“ ” 2022 р. “ ” 2022 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему Безпекові проблеми африканського регіону

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(код і назва)

Освітня програма Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

НУБІП України

Гарант освітньої програми
Доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук
(науковий ступінь та вчене звання)

Макаренко Л.П.
(підпис) (ПІБ)

НУБІП України

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук
(науковий ступінь та вчене звання)

Дановюк Л.П.
(підпис) (ПІБ)

Виконав

Іващук М.В.
(підпис) (ПІБ студента)

НУБІП України

НУБІП України

КИЇВ – 2022

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ БЕЗПЕКОВОЇ СИТУАЦІЇ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ	9
1.1. Конфлікт як перманентне явище міжнародної політики.....	9
1.2. Стан та джерельна база дослідження.....	17
Висновки до 1 розділу	20
РОЗДІЛ 2. БЕЗПЕКОВА СИТУАЦІЯ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНИЙ СТАН	23
2.1. Територіальні суперечки як фактор дестабілізації безпекового стану.....	23
2.2. Конфлікти на етнічному ґрунті та релігійне протистояння.....	33
2.3. Екологічна безпека Африки в умовах глобалізаційних викликів.....	41
Висновки до 2 розділу	50
РОЗДІЛ 3. ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	52
3.1. Шляхи та інструменти подолання суперечностей.....	52
3.2. Роль та місце держави при врегулюванні конфлікту.....	65
Висновки до 3 розділу	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні Африка неоднорідна, і про неї важко говорити як про єдине ціле. Країни розрізняються за цивілізаційними характеристиками, рівнем і темпами розвитку. Коли мова заходить про африканські проблеми, одразу спадають на думку збройні конфлікти, які призводять до політичних, гуманітарних і соціально-економічних катастроф.

На початку XXI ст. понад 30 африканських держав переживають політичні кризи або продовжують перебувати у стані політичної нестабільності.

Більшість аналітиків відмічають своєрідне замкнене коло: від бідності й злиденності до прагнення розгладжувати військові конфлікти як можливість подолати їх. Прискіпливий аналіз вказує, що у більшості випадків боротьба ведеться не стільки за можливість доступу до природних ресурсів і районів

багатих на корисні копалини, скільки за збільшення обсягів їхнього видобутку та розширення ринків збуту із послідувачим використанням отриманих коштів на придбання озброєння й продовження війн. Своєрідний парадокс: війна за право використання ресурсів заради продовження війни. Найгостріші конфлікти на африканському континенті в останні десятиріччя відбувалися у країнах багатих на ресурси.

З моменту здобуття незалежності наприкінці XX ст. і до сьогодні африканські країни перебувають у стані громадянських воєн і міждержавних конфліктів. Це вплинуло на розвиток Африки різними способами, що, у свою чергу, перешкоджало процесу інтеграції та згуртованості в Африці. Розбої, грабунки та підпали стали невід'ємною частиною політичної культури Африки. Актуальними конфліктами залишаються для Судану, Сомалі, Чаду, Кот-д'Івуару, Нігерії, Сенегалі, Гвінеї-Бісау, Мадагаскару, країн району Великих озер, включаючи Демократичну республіку Конго.

Як показав аналіз, природа виникнення конфліктів різна. Їх основною причиною виникнення служить бідність населення на континенті. Як і в колоніальну епоху, це насамперед контроль над джерелами сировини для отримання доходу, необхідного для виживання. Боротьба за владу і ресурси,

долю свого етносу та самоідентифікацію залишаються вирішальними чинниками у розгортанні конфліктів. Африканські політики ігнорують демократичні принципи співіснування різних етносів, закріплені в конституціях і законодавчих актах.

Наслідки збройних конфліктів катастрофічні. Завдається непоправна шкода економіці, культурі, освіті, політичній та гуманітарній сфері, деградує екологічна система, ростуть рівень безпритульності і злочинності, погіршується ситуація в містах та селах. Ще трагічніші - людські втрати. Число біженців в

Африці сягнуло 7 млн. переміщених осіб, які були вимушені покинути свої

країни. Біженці - це подальша проблема для держав, що приймають їх, оскільки держави вимушені витратити власні кошти, аби утримувати біженців. У свою чергу їхні табори стають осередками злочинності, незаконної торгівлі зброєю і наркотиками, а й нерідко полем збройних зіткнень з місцевим населенням.

Африканський регіон має знайти важелі вирішення конфліктів, оскільки вони дуже гальмують розвиток і заважають регіону конкурувати з іншими континентами світу. Тому африканські країни мають застосувати усі можливі засоби, щоб зупинити цей негативний розвиток подій і окреслити новий курс на

проголошення миру в Африці. Це не тільки посилить адекватну безпеку життя

громадян в Африці, але також залучить іноземних інвесторів для належного дослідження та використання її численних природних ресурсів для зростання та розвитку.

Ступінь дослідженості теми. Запропонована тема не має комплексного наукового дослідження, оскільки не зважаючи на значну кількість праць щодо причин та передумов виникнення конфліктів, їх перебіг та наслідки, теоретичні й практичні питання безпекової ситуації в регіоні Африки не досліджені належним чином. Серед вітчизняних африканістів вказана проблема не

характеризуються високим рівнем наукової дослідженості ні в сфері політології, ні в сфері міжнародних відносинах. Ряд аспектів проблеми демократичного транзиту у державах Африки досліджуються зарубіжними вченими у контексті відповідних наукових напрямів.

Прискіплива увага до проблем африканістики має прослідковуватися як у полі зору науковців, так і у форматі практичних дій з боку владних органів інших держави. Має скластися розумінням з боку політичної та економічної еліти держави факту появи на світовій арені нового впливового суб'єкта міжнародних відносин та світової політики, який має свої характерні особливості, інтереси, можливості та перспективи.

Метою дослідження є вивчення та аналіз безпекової ситуації в країнах Африканського регіону, а також можливі шляхи подолання конфліктів як в умовах сучасності, так і в перспективі.

Відповідно до мети дослідження, були поставлені наступні завдання:

- розглянути поняття конфлікту, його види, причини та передумови виникнення у державах;
- розкрити зміст та узагальнити наукові дослідження з проблеми безпекового стану на африканському континенті;
- дослідити історичні передумови виникнення територіальних суперечок, які є дестабілізаційним фактором на континенті;
- визначити специфіку конфліктів етнічного та релігійного типу;
- схарактеризувати екологічну безпеку Африканського регіону в умовах сучасних глобалізаційних викликів;
- проаналізувати перспективи врегулювання конфліктів на континенті та роль держави у цьому процесі.

Об'єктом дослідження є стан безпекової ситуації у країнах Африки на сучасному етапі та в перспективі.

Предметом дослідження стали конфлікти та суперечки, актуальні проблеми на Африканському континенті у XX-XXI ст. можливі шляхи їх подолання.

Методи дослідження. У роботі було застосовано міждисциплінарний підхід як синтез історії, політології та права. У роботі використано загальнонаукові методи, а міждисциплінарний підхід використовується для розкриття проблем країн, на підґрунті яких виникає та розгортається конфлікт,

а також окреслення перспектив його усунення. Серед методів використовувався метод спостереження під час моніторингу наукових публікацій, засобів масової інформації, інтернет-порталів щодо розгляду характеристики безпекової ситуації на Африканському континенті. Також було використано статистичний

метод під час опрацювання кількісних показників щодо характеру наслідків суперечок й протистояння на континенті. Історичний метод дозволив у хронологічній послідовності прослідкувати динаміку виникнення та розвитку небезпечних ситуацій у Африці, які згодом переросли у конфліктний стан, в

тому числі й збройного характеру. Системний підхід для розкриття теми

дослідження залучено як один із принципово значущих методів аналізу міжнародних відносин. У рамках системного підходу піддані аналізу міжнародні реалії у взаємозв'язку з різновекторною природою ролі держав,

інституційних об'єднань, впливових міжнародних акторів при намаганні

зберегти стабільність в регіоні. Здійснена спроба виокремити внутрішні та

зовнішні чинники, що впливають на перебіг конфліктів в африканських державах. Наступні прикладні методи доповнили та підтвердили достовірність результатів дослідження.

Наукова новизна даної роботи полягає у тому, що було здійснено комплексний аналіз безпекових проблем на Африканському континенті у історичній ретроспективі, а також з метою розуміння найбільш перспективних шляхів та ефективних інструментів їх вирішення.

Практичне значення. Дана магістерська робота може бути використана із навчальною метою при дослідженні питань конфліктогенності країн африканського континенту.

Джерельна база дослідження ґрунтується на письмових джерелах, які умовно можна згрупувати наступним чином:

нормативно-правові документи, які дозволяють прослідкувати міжнародні принципи, що були прийняті державами Африканського континенту з метою врегулювання конфліктів та попередження їх виникнення (наприклад, установчі акти та хартії міжнародних організацій);

наукові дослідження як монографічного характеру, так і публікації у наукових виданнях, вітчизняних та зарубіжних дослідників;

матеріали експертно-аналітичного характеру, запропоновані галузевими фахівцями, у тому числі із залученням науковців із потужних світових наукових центрів;

інформаційно-статистичні матеріали, розміщені у засобах масової інформації;

доповіді, інтерв'ю, виступи політичних лідерів окремих держав, дипломатів та інших офіційних осіб.

Апробація результатів дослідження.

1. Іващук М. Проблема впровадження демократії в країнах африканського регіону. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики».

Секція 5. Суспільні, правові і гуманітарні аспекти національної та міжнародної безпеки. 2 червня 2022 року м. Київ, Україна. С 228-229. Режим доступу: [zbirnik/konf_nato/2.06.2022_05.08.pdf/\(nubip.edu.ua\)](http://zbirnik/konf_nato/2.06.2022_05.08.pdf/(nubip.edu.ua))

2. Іващук М., Лановюк Л. Екологічна безпека Африканського регіону в умовах глобалізаційних викликів // Вісник аграрної історії. №39-42, 2022. – С.

156-165.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ БЕЗПЕКОВОЇ СИТУАЦІЇ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ

1.1 Конфлікт як перманентне явище міжнародної політики

Традиційно термін «конфлікт» стосується непорозумінь як між різними національними державами, так і між людьми та організаціями в різних національних державах. Проте все частіше це також стосується конфліктів між групами в одній країні, коли наприклад одна група бореться за незалежність або ж відбувається посилення соціальної, політичної чи економічної влади з боку інших груп.

Загалом можемо виділити шість типів конфліктів: етнічні, релігійні, ідеологічні, територіальні, державні, та економічні. Перші три можемо віднести до того типу конфліктів, що зароджуються навколо ідей, а три інші - конфлікти інтересів. Переважно ці шість типів конфліктів не існують окремо і незалежно один одного, оскільки вони значною мірою перетинаються між собою і конфлікт може в собі містити багато різних чинників.

Спершу ми розглянемо найскладніші та найпоширеніші типи конфліктів, у яких беруть участь нематеріальні елементи, такі як етнічна ненависть, релігійний запал чи ідеологічний чинник – так звані конфлікти ідеї.

Етнічні конфлікти, мабуть, є найпоширенішим джерелом конфліктів, які зараз відбуваються по всьому світу. Етнічні групи – це великі групи людей які мають родові, мовні, культурні чи релігійні зв'язки та спільну ідентичність, тобто індивіди ідентифікують себе з групою. Хоча конфлікти між етнічними групами часто мають політичний та державотворчий аспект, зокрема через територію та державний контроль, сам етнічний конфлікт тягне за собою неприязнь або ненависть, яку систематично відчують члени однієї етнічної групи відносно іншої. У зв'язку з цим етнічні конфлікти базуються не на територіальних або політичних причинах, а саме на причині несприйняття іншого етносу.

Етнічні групи часто є основою для націоналістичних настроїв. Наприклад, не всі етнічні групи ідентифікують себе як націю. наприклад, у

Сполучених Штатах співіснують різні етнічні групи, але зі спільною національною ідентичністю - американці. Відповідно велика кількість представників однієї етнічної групи, що проживає впродовж довгого часу на землі своїх предків, зазвичай і вважає себе нацією. А отже у більшості таких випадків вони прагнуть мати власну державу з її формальним міжнародним статусом і територіальними кордонами.

Територіальний контроль тісно пов'язаний з прагненнями етнічних груп до державності. Кордони всіх держав певною мірою відхиляються від фактичного розташування етнічних спільнот. Часто члени етнічної групи

запираються поза межами кордонів своєї етнічної держави, а влада держави, в якій знаходяться ці етнічні меншини, обіймають представники інших етнічних груп. Часто саме така ситуація в результаті стає причиною розпалювання конфлікту, адже частина етнічної групи контролює державу, а інша частина живе як меншість в державі, контрольованій зовсім іншим етносом.

У такому випадку етнічні групи не мають своєї батьківщини. Прикладом можуть слугувати курди, які прагнуть створити державу Курдистан. Але курди живуть у чотирьох державах — Туреччині, Іраку, Ірані та Сирії — відповідно ці країни рішуче виступають проти відмови від частини власної території заради

створення нової - Курдської держави. Тому у випадку курдами створення своєї держави будуть породжені територіальні непорозуміння одразу між чотирма країнами.

Етнічні конфлікти часто супроводжуються тиском із метою зміни кордонів силою. Коли етнічне населення є меншинами на територіях, контрольованих конкуруючими етнічними групами, вони можуть навіть бути вигнаними зі своєї землі, або у рідкісних випадках систематично знищеними. У даному випадку це буде трактуватися як геноцид - систематичне винищення

етнічної або релігійної групи повністю або частково, щоб спробувати повністю позбутися даної групи. Голокост під час Другої світової війни спричинений Нацистською Німеччиною вважається одним з найбільших злочинів проти

людства в історії. Прикладами також можуть слугувати геноциди в 1990-х роках у Боснії та Руанді, у Дарфурі та Судані.

Наступним вважаємо за необхідне розглянути релігійний тип конфлікту. Релігія є основою системи цінностей спільноти у більшості людей світу, а отже якщо вірування представників різних релігій відрізняються, це часто може призвести до непорозуміння і конфліктів. Особливо коли релігія накладається на вже наявні етнічні та територіальні конфлікти, вона часто виступає як центральний і найпомітніший розділяючий чинник між групами.

Як правило будь-яка релігія закликає до мирного безконфліктного життя і члени різних релігійних груп переважно мирно співіснують між собою. Але саме релігійні відмінності можуть зробити існуючі конфлікти ще більш запеклими, оскільки релігія кожного містить основні цінності, які вважаються для них абсолютною істиною. Відповідно деякі представники організують своє життя відповідно до своїх релігійних переконань: багато хто готовий пожертвувати, воювати, і навіть померти за ці переконання.

Особливої уваги заслуговують конфлікти за участю ісламських груп і держав. Ісламістські представники є активними учасниками світових конфліктів. Іслам, релігія, яку сповідують мусульмани, є широкою та різноманітною. Його різноманітне населення включає мусульман-сунітів (більшість), мусульман-шиїтів (зосереджені в Ірані, південному Іраку, південному Лівані і Бахреїні), а також багато менших гілок і сект. Ісламістські групи виступають за те, щоб уряд і суспільство базувалися на ісламському праві. Ці групи дуже відрізняються за засобами, які вони використовують для досягнення цієї мети. Більшість з них ненасильницькі – благодійні організації та політичні партії. Але деякі є насильницькими – терористичні організації.

Стосовно наступного типу конфлікту, а саме ідеологічний конфлікт, хочемо зазначити, що значною мірою ідеологія, як і релігія, підсилює вже наявні конфлікти між групами або державами, аніж породжує їх. Проте ідеологією значно важче створити основні цінності та абсолютну істину, аніж як це трактує релігія. Ідеологічні відмінності між державами не мають великого

значення у розпалюваннях конфліктів, тому що всі учасники міжнародної системи переслідують свої національні інтереси та власну ідеологію. Навіть країни, які переживають революції, засновані на ідеології, як правило, з часом втрачають свій ідеологічний запал.

Що ж, ми розглянули три типи конфліктів ідей, що виникають через психологічні та емоційні фактори. Тепер розглянемо три наступні типи, а саме конфлікти з приводу матеріальних цінностей та інтересів. Теоретично, вони дещо легше вирішуються на основі взаємності. За наявності достатнього позитивних переговорів та домовленостей будь-яка держава або ж сторона

конфлікту повинна погодитися на умови іншої сторони щодо спірного питання.

Першим таким типом конфлікту матеріальних інтересів розглянемо територіальний тип конфлікту. Конфлікти за контроль над територією

насправді бувають двох різновидів: територіальні суперечки (стосовно проведення державного кордону) і конфлікти щодо контролю над цілою державою в межах існуючих кордонів, або створення нової держави в межах кордонів іншої держави. Розглянемо спочатку конфлікт щодо проведення кордонів між двома державами, тобто випадок, коли є непорозуміння, хто

контролюватиме спірний шматок території. Оскільки держави цінують свою територію і не бажають поступатися нею, прикордонні суперечки, як правило, є одними з найбільш важкорозв'язних. Держави рідко поступаються своєю територією в обмін на гроші, ресурси або будь-яку іншу позитивну винагороду.

Також держави в подальшому не забувають про територію, яку вони колись втратили з певних причин.

Саме це часто призводить безпосередньо до серйозних міждержавних конфліктів. Оскільки саме територія асоціюється з цілісністю держави, а її неподільна цілісність цінується значно більше ніж економічна чи стратегічна цінність. Історично, територія була основою економічного виробництва —

землеробства та видобутку сировини для виготовлення матеріалів. Перемога у війнах означала отримання території, що означало збільшення багатства країни.

Однак сьогодні набагато більше багатства надходить від торгівлі та технологій, ніж наприклад від ведення сільського господарства на цій території. Відповідно витрати на вирішення територіальних суперечок переважають будь-які економічні вигоди, які могла б забезпечити дана територія.

Наступним особливим типом територіального конфлікту є саме зусилля певної провінції чи регіону відокремитися від існуючої держави, тобто спроби провести нові міжнародні кордони всередині іншої держави. По всьому світу існують десятки рухів за відокремлення та отримання незалежності, але ці спроби вдається реалізувати вкрай рідко. Існуюча держава майже завжди

намагається втримати свою територію і не допустити її відокремлення. Наприклад, у 1990-х роках переважно албанське населення сербської провінції Косово вело війну за відокремлення від Сербії. Втручання НАТО, включаючи постійне бомбардування Сербії, призвело до виведення сербської армії з Косова та її заміни на європейські та американські миротворчі війська, які перебувають там відтоді. Більшість населення Косова хоче відокремитися та стати міжнародно-визнаною державою, але серби стверджують, що Косово історично належить Сербії.

Незважаючи на численні дрібні прикордонні суперечки, більшість боротьби за контроль над територією не передбачає зміни кордонів. Скоріше, це конфлікти щодо того, уряди чиєї держави контролюватимуть дану територію в її існуючих кордонах. Тому ми переходимо до розгляду державного типу конфлікту.

Теоретично держави не втручаються в управління внутрішніми справами одна одної через міжнародні норми суверенітету та загальновизнані міжнародні принципи. На практиці, однак, держави часто сильно зацікавлені в контролюванні урядів інших держав і намагаються впливати на тих, хто тримає владу в цих державах. Конфлікти навколо урядів приймають різні форми. Іноді держава ледь помітно впливає на вибори в іншій державі; в іншому випадку держава активно підтримує повстанські елементи, які прагнуть повалити свій уряд. Іноді одна держава вторгається в іншу, щоб змінити її уряд. Радянський

Союз зробив це в Чехословаччині в 1968 році. Міжнародна спільнота засуджує такі відкриті порушення національного суверенітету.

Економічна конкуренція є найпоширенішою формою конфлікту в міжнародних відносинах, оскільки економічна вигода є пріоритетом для держав. Кожен здійснений продаж і кожна угода, досягнута через міжнародні домовленості, тягне за собою розв'язання суперечок. На глобальному ринку всі економічні обміни включають певний конфлікт інтересів. Однак такі економічні операції також містять сильний елемент взаємної економічної вигоди на додаток до елемента конфлікту інтересів. Ці взаємні вигоди

забезпечують найкорисніший важіль у переговорах щодо економічних обмінів: держави та компанії вступають в економічні операції задля отримання прибутку. Застосування насильства зазвичай зменшує такий прибуток. Отже, економічні конфлікти зазвичай не призводять до застосування військової сили та розпалення війни.

Інший вид економічних конфліктів, які впливають на міжнародну безпеку, стосується військової промисловості — можливостей виробництва військової техніки, особливо високотехнологічної зброї, такої як винищувачі чи ракети. Існує світова торгівля такими предметами, але національні уряди намагаються контролювати таке виробництво — намагаються забезпечити пріоритет національних інтересів над інтересами виробників і держави. Економічна конкуренція пов'язана з тим, хто отримує прибуток від продажів зброї, а також переплітається з проблемами безпеки щодо того, які країни отримують цей доступ до зброї.

Продовжуючи розгляд цього питання, вважаємо за необхідне також розглянути поняття безпеки в міжнародних відносинах. Інтеграція національних інтересів у політику національної безпеки стає все тіснішою, оскільки в умовах глобалізації державам все важче захищати свою національну безпеку. Усвідомлюючи проблеми визначення та концептуалізації національної безпеки, ми пропонуємо попереднє визначення: національна безпека — це здатність держави та її національних інституцій перешкоджати супротивникам

використовувати силу та мати вплив на її громадянам та її національні інтереси.

Є два виміри цього визначення: фізичний і психологічний. Фізичний – це об'єктивний показник, що базується на силі та військовому потенціалі нації, що означає можливість володіти військовою потужністю та ресурсами, необхідними задля захисту та можливості дати відсіч у випадку збройного нападу, або ж володіти достатніми засобами, щоб вступити у війну, якщо це необхідно. Цей показник також включає важливу роль розвідки, економіки та інших невійськових заходів, які держава може використовувати як політично-військові важелі у відносинах з іншими державами.

Психологічний вимір є суб'єктивним і відображає думку та ставлення громадян до держави та її здатності гарантувати безпеку на міжнародній арені. Це впливає на готовність людей підтримувати зусилля свого уряду щодо досягнення цілей національної безпеки. Підґрунтям цього є те, що більшість людей мають політичну волю підтримувати або перешкоджати політиці держави задля досягнення чітких цілей національної безпеки.

Національну безпеку слід аналізувати в контексті зовнішньої політики, яка визначається як політика держави, що охоплює всі офіційні відносини з іншими країнами. Цілі зовнішньої політики багатовимірні, оскільки їх мета полягає в тому, щоб запобігти умовам, які можуть завдати шкоди державі, а також підтримувати відносини з іншими країнами для покращення сприятливих умов міжнародних відносин. Інструментами зовнішньої політики є передусім дипломатичні та політичні відносини.

У недалекому минулому національна безпека відрізнялася від зовнішньої політики тим, що цілі національної безпеки були більш вузькими та зосередженими безпосередньо на військовій безпеці держави, оскільки національна безпека в першу чергу стосувалася захисту від нападу потенційних супротивників та застосування ними відкритої чи прихованої сили. Це означає, що вона мала виключно військовий акцент, чого наприклад не було у зовнішній політиці. Сьогодні ж політика національної безпеки збігається із зовнішньою політикою, і носять вони вже не лише виключно військовий характер.

Щодо взаємозв'язку між зовнішньою політикою та національною безпекою варто відзначити, що внутрішні інтереси є важливими для встановлення пріоритетів та інтересів національної безпеки. Слід розрізняти зовнішню, внутрішню політику та національну безпеку. Основна відмінність полягає у ймовірності застосування військової сили, а також у використанні війська як основного інструменту реалізації політики національної безпеки. Політика національної безпеки в першу чергу пов'язана з формулюванням і реалізацією національної стратегії, яка передбачає загрозу силою або її застосуванням для створення сприятливого середовища для реалізації національних інтересів держави. Невід'ємною частиною цього є запобігання ефективному використанню військової сили або військовим операціям потенційними супротивниками з метою перешкоджання здатності вплинути та зашкодити національним інтересам.

Національна безпека вже розглядається не лише як здатність держави захищати себе військовими засобами. Звичайно у світлі особливостей міжнародної арени та сучасних конфліктів, мають місце традиційні виклики національній безпеці, тобто це загроза міжнародного тероризму, нерозповсюдження і незастосування зброї масового знищення (хімічної, біологічної та ядерної). На сьогодні більш важливими стали нетрадиційні виклики національній безпеці держави, а саме захист інформаційного простору та ведення ефективного економічного потенціалу держави.

Щодо захисту інформаційного простору та відстоювання національних інтересів на міжнародній арені, зовнішня політика вимагає компромісу та переговорів, що поєднують у собі різні техніки і тонкощі, пов'язані із традиційною дипломатією. Такий вид діяльності проводять закордонні відомства та дипломатичні представництва, вони проводять діяльність, покликану насамперед на захист інформаційної безпеки своєї держави на міжнародній арені.

Важливу роль відіграє також економічний фактор, оскільки завдяки йому держава реалізує свої внутрішні інтереси та національну стратегію на

міжнародній арені. Яскравим прикладом можуть слугувати економічні санкції, ембарго на експорт та імпорт продукції, зменшення іноземних інвестицій, експорті технологічно передової продукції, оскільки все це негативно впливає як на економіку держави, так і на її національну безпеку і подальший розвиток.

Зважаючи на ці загрози політика національної безпеки має бути ретельно розроблена та впроваджена відповідно до пріоритетів міжнародного світопорядку.

1.2. Стан та джерельна база дослідження

У контексті розгляду питання щодо аналізу стану дослідження проблематики хотілося б розпочати з визначення поняття «конфлікт». Проблематика виникнення конфліктів та способів їх вирішення виникає у колі інтересів дослідників, що проявляється у різноманітті поглядів й теорій. Вчені по-різному визначають поняття терміну «конфлікт». Для одних конфлікт - це конкретні відносини між державами або ворогуючими угрупованнями всередині держави, які передбачають суб'єктивну ворожість або напругу, що проявляється в суб'єктивних економічних чи військових ворожнечах. Інші розглядають конфлікт як боротьбу за цінності та претензії на обмежений статус, владу та ресурси, у якій цілі конфлікуючих сторін полягають у тому, щоб завдати шкоди своїм суперникам або знищити їх.

Конфлікти можуть бути насильницькими або неконтрольованими, домінуючими чи рецесивними, розв'язними чи нерозв'язними. Це припускає, що насильство не є невід'ємним аспектом конфлікту, а скоріше потенційною формою, яку конфлікт може прийняти. Але події світової історії, що розгортаються, свідчать про те, що більшість конфліктів є насильницькими, завдаючи довічних травм своїм жертвам. окрім монументальної втрати життів.

Було визначено дві великі категорії конфліктів. Це внутрішні конфлікти (або внутрішньодержавні конфлікти), під час яких урядовій владі держави протистоять групи в цій державі, які прагнуть повалити цю владу силою зброї.

Внутрішній конфлікт також можна розглядати як конфлікт, у якому збройне насильство відбувається переважно в межах однієї держави.

З іншого боку, міжнародні конфлікти або міждержавні конфлікти відбуваються між двома або декількома націями та залучають сили більш ніж однієї держави. Доречно зауважити, що протягом багатьох років Африка переживала обидва типи конфліктів. Однак Африка також стала свідком третього типу конфлікту, а саме інтернаціоналізованого внутрішнього збройного конфлікту. Такі конфлікти, які по суті є громадянськими війнами, мають різний ступінь зовнішньої участі.

Проблематиці конфліктів в Африці присвятили свої роботи багато учених і аналітиків, проте в українській історіографії вона досліджена фрагментарно. За рамками даної роботи залишилося ще багато невивченого фактологічного матеріалу, який потребує ретельного аналізу. Іноді суб'єктивні оцінки в ЗМІ не достовірно подають інформацію, якою вона є в регіоні насправді. Точка зору автора не завжди співпадає з традиційним трактуванням питання.

Спроби дослідників зрозуміти як у ході політичної наукової дискусії, так і в контексті історичної перспективи зміст та спрямованість соціальних й психоментальних змін в окремо взятій країні з встановленням нового політичного режиму привело до появи у політичній науці нового напрямку дослідження – транзитологія. У ході наукових теоретичних розвідок зміст терміну уточнювався й трансформувався у категорію «демократичний транзит». Вперше термін використав американський політолог Гарбар Р., який інтерпретував його як «перехід від недемократичного до демократичного політичного режиму» [15;16]. Трансформація політичних режимів (як онікуваних, так і реальних) суттєво вплинула на теорію демократичного транзиту, запропонувавши науковому товариству необхідність виокремити загальне, типове та специфічне у політичних реаліях перехідних країн. У цьому контексті розглядають дослідники суть головних передумов політичних трансформацій у країнах Африканського континенту: у чому причини успіхів в

діяльності опозиційних сил одних країн і, які причини неуспішних результатів політичних лідерів у інших країнах [17-23].

Також дослідник піддає аналізу наявні авторитарні режими, що склалися, зокрема, у регіоні Тропічної Африки у постколоніальний період, на той момент, коли новостворені незалежні країни у ході довгої національно-визвольної боротьби очікували на стабілізацію політичного життя та покращення соціально-економічних стандартів. Гарбар стверджує, що риси авторитарності державно-політичного устрою, притаманні досліджуваного ним регіону, є схожими та притаманними багатьом країнам Африки в цілому, що дозволяє розширити аналітичну базу для певних висновків.

Джерельну базу дослідження доцільно розділити на декілька груп. До першої групи відносяться нормативно-правові документи, які дозволяють прослідкувати еволюцію виникнення конфліктів у країнах Африканського континенту з моменту проголошення незалежності й до сьогодення.

До другої групи джерел належать наукові дослідження як монографічного характеру, так і публікації у наукових виданнях, вітчизняних та зарубіжних дослідників, що стосуються теоретичних питань причин та передумов розгортання суперечок як між сучасними африканськими країнами, так і в їх історичній ретроспективі.

Третю групу джерел складають матеріали експертно-аналітичного характеру, запропоновані галузевими фахівцями, у тому числі із залученням науковців із потужних світових наукових центрів, що торкаються окремих проблем та питань африканського регіону. Серед них можна виділити незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «БОРИСФЕН-ІНТЕЛ», що займається інформаційно-аналітичною та консультативною роботою, з метою здійснення геополітичних досліджень, аналізу, оцінки та прогнозу розвитку ситуації в світі в цілому і окремих його регіонів, серед яких і Африканський континент [43].

Також це СІПРІ - незалежний міжнародний інститут з дослідження проблем конфліктів, озброєнь, контролю над озброєннями та роззброєння.

СШПІ, заснований в 1966р, забезпечує політиків, науковців, журналістів і зацікавлених читачів даними, аналітичними матеріалами та рекомендаціями, що ґрунтуються на відкритих джерелах [37].

Аналітичний центр ADASTRA - незалежний український аналітичний центр, що спеціалізується на вивченні міжнародних відносин, права, економіки, комунікацій. ADASTRA досліджує всі теми, що стосуються міжнародно-політичного середовища, зокрема ті, що не користуються широкою популярністю серед мас, однак мають не менш важливе значення для України та світу. ADASTRA аналізує в тому числі теми тероризм у Західній Африці, політичну ситуацію у Брунеї [50-52].

Четверту групу джерел складають офіційні документи та матеріали державних органів, зокрема стратегії двостороннього та багатостороннього співробітництва африканських держав як між собою, так і з різними міжнародними організаціями Африканського континенту [1;2].

П'ята група - це інформаційно-статистичні матеріали, розміщені у засобах масової інформації. Для розкриття теми роботи, особливо щодо сучасного безпекового стану, користувалися, зокрема, матеріалами BBC News Україна - україномовний підрозділ міжнародної медіакорпорації BBC [49;55].

Також важливу інформацію використовували з інформаційної платформи Deutsche Welle (DW) - німецької міжнародної телекомпанії та одного з найуспішніших і найактуальніших міжнародних ЗМІ [41;44].

Отже, теоретичні та практичні питання виникнення конфліктів в Африканському регіоні та їх перебігу є актуальними та залишаються у полі зору науковців. Використані під час написання роботи джерела є різноплановими та дають можливість прослідкувати явище безпекової ситуації у країнах Африканського континенту.

Висновки до 1 розділу

Конфлікт формою прояв людської агресії, реакцією на протиріччя з іншою стороною. Конфлікт виникає тоді, коли з'являється протиборство і

непорозуміння між будь-якою стороною. У конфлікті можуть бути задіяні дві або кілька сторін, так звані прямі суб'єкти - держави, або групи держав, блоки, альянси, політичні рухи. Крім основних учасників можуть бути нейтральні сторони, які не здійснюють активних дій у конфлікті, але підтримують ту або іншу сторону шляхом поставок, фінансуванням або іншими методами, розраховуючи на отримання вигоди по закінченні боротьби.

Традиційно виділяють шість типів конфліктів: етнічні, релігійні, ідеологічні, територіальні, державні, та економічні. Важливо, що кожен тип конфлікту не існує окремо і незалежно від іншого, оскільки вони перетинаються і містять в собі багато різних чинників.

Етнічний, релігійний та ідеологічний конфлікт зароджується навколо ідей, причинами їх виникнення слугують нематеріальні елементи, такі як етнічна ненависть, релігійний запал чи ідеологічний чинник, тобто це так звані конфлікти ідеї. Етнічні конфлікти виникають між великими групами людей, які мають родові, мовні, культурні чи релігійні зв'язки та спільну ідентичність. Етнічні конфлікти базуються не на територіальних або політичних причинах, а саме на причині несприйняття іншого етносу.

Релігійний конфлікт як правило накладається на вже наявні етнічні та територіальні конфлікти, він часто виступає як центральний і найпомітніший розділяючий чинник між групами. І хоча релігія закликає до мирного безконфліктного життя, але релігійні відмінності можуть зробити існуючі конфлікти ще більш запеклими.

Ідеологічний конфлікт теж не існує сам по собі, а підсилює вже наявні конфлікти між групами або державами. Проте ідеологією значно важче створити передумови для виникнення конфлікту, ані ж наприклад етнічними чи релігійними відмінностями.

Територіальний, державний та економічний конфлікт виникає з приводу матеріальних цінностей та інтересів. Теоретично, вони дещо легше вирішуються на основі взаємності.

Територіальний конфлікт часто призводить до серйозних міждержавних конфліктів, оскільки саме територія асоціюється з цілісністю держави, а її неподільна цілісність цінується значно більше, ніж стратегічна цінність. Однак сьогодні витрати на вирішення територіальних суперечок переважають будь-які економічні вигоди, які могла б забезпечити дана територія.

Щодо державного конфлікту, то держави не втручаються в управління внутрішніми справами одна одної через міжнародні норми суверенітету, проте час від часу вони сильно зацікавлені в контролюванні урядів інших держав.

Іноді держава ледь помітно впливає на вибори в іншій державі, а іноді одна держава вторгається в іншу, щоб змінити її уряд.

Економічний конфлікт є найпоширенішою формою конфлікту в міжнародних відносинах, оскільки економічна вигода є пріоритетом для держав. На глобальному ринку всі економічні обміни включають певний конфлікт інтересів. Застосування насильства зазвичай зменшує такий прибуток.

Отже, економічні конфлікти зазвичай не призводять до застосування військової сили та розпалення війни.

Зважаючи на небезпеку виникнення конфліктів, ключовий аспект надається національній безпеці держави. Національна безпека вже розглядається не лише як здатність держави захищати себе військовими засобами. Більш важливим є захист інформаційного простору та відстоювання національних інтересів на міжнародній арені. Зважаючи на ці загрози політика національної безпеки має бути ретельно розроблена та впроваджена відповідно до пріоритетів міжнародного світопорядку.

РОЗДІЛ 2. БЕЗПЕКОВА СИТУАЦІЯ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ТА СУЧАСНИЙ СТАН

2.1. Територіальні суперечки як фактор дестабілізації безпекового стану

Прикордонні суперечки на африканському континенті залишаються пусковим фактором багатьох міждержавних конфліктів. Після хвиль здобуття незалежності країнами по всій Африці, державні кордони, які до цього були погано й егоїстично встановлені колонізаторами, були прийняті африканськими лідерами без змін. Негативними наслідками стали конфлікти та політична нестабільність через погане управління кордонами, що призвело до суперечок і дискурсів щодо того, чи потрібні національні кордони та чи можуть вони сприяти розвитку та згуртованості африканського континенту. Африканські національні кордони стають причинами багатьох проблем, які охоплюють села та громади. Це можуть бути військові зіткнення, загроза тероризму, сепаратистські рухи, контрабанда, етнічне переселення, торгівля людьми та аграрні повстання.

Прикордонні суперечки були реальністю на континенті протягом тисячоліть. Доколоніальна Африка навряд чи була середовищем гармонії між африканськими народами. В кінці XIX ст. і на початку XX ст. століття африканський континент був розділений на сфери впливу між великими європейськими державами, а отже кожна імперія контролювала територіальну ситуацію в своєму регіоні.

Наразі країни Африки продовжують дотримуватися колоніальних кордонів, створених колишніми господарями. Ці кордони неодноразово ставали джерелом конфліктів між державами, незважаючи на деякі ініціативи, узгоджені та запроваджені спільнотами з прагненнями створити регіональні домовленості на основі спільних принципів. Деякі з цих міждержавних прикордонних суперечок поставили стратегічні виклики для прагнень регіонального будівництва та інтеграції спільноти, що могло б сприяти цілісному та сталому розвитку. Сьогодні ж по всьому континенту існує близько

100 активних прикордонних суперечок. Зростання націоналізму серед населення та погіршення навколишнього середовища означають, що ситуація, ймовірно, далі лише буде погіршуватися.

Замість того, щоб держави були об'єднуючими суб'єктами, які б сприяли розбудові та розвитку регіону, національні кордони, які продовжують сприйматися як частина колоніальної експансіоністської політики, призвели до далекосяжних негативних наслідків для міждержавних відносин. Такі несприятливі наслідки включають перешкоджання соціально-економічному розвитку, політичній і безпековій стабільності регіону. Далі ми коротко розглянемо активні територіальні конфлікти у кожній частині Африканського континенту.

У Східній Африці існує напруженість між рядом країн. Тобто це конфлікт навколо трикутника Ілемі між Суданом і Кенією; прикордонний спір між Кенією та Південним Суданом у Надапалі; суперечка за озеро Малаві між Танзанією та Малаві; суперечка за острів Мінгіо між Кенією та Угандою; суперечка щодо території міста Бадме між Еритреєю та Ефіопією і прикордонні суперечки між Суданом і Південним Суданом.

Останні прикордонні суперечки Західної Африки включають сухопутні та морські суперечки між Камеруном і Нігерією; територіальні суперечки на острові Мбаньє між Габоном і Екваторіальною Гвінеєю; прикордонний спір між Буркіна-Фасо та Нігером і прикордонна суперечка між Бенином і Нігером.

У Північній Африці теж багато суперечок щодо кордонів і спірних територій. Прикладами можуть слугувати претензії Марокко на іспанські території Сеута і Мелілья. Існує тривала боротьба Марокко та Мавританії проти фронту Полісаріо, тоді як Лівія та Алжир втрутилися на користь національно-визвольного руху Сахари. Алжир і Марокко звинувачують один одного в приховуванні бойовиків і потуранні контрабанді зброї. Лівія претендує на близько 32 000 квадратних кілометрів, які, очевидно, знаходяться під контролем Алжиру. Судан теж претендує на ці території, але Єгипет де-факто керує безпекою та економічним розвитком регіону Халаїб.

Південна Африка теж має територіальні суперечки. Конфлікт між Намібією та Південною Африкою щодо річки Оранжева вважається одним із найдавніших територіальних суперечок у світі. Територіальна напруженість існує також між Свазілендом і ПАР. Демократична Республіка Конго звинувачує Анголу в переміщенні пам'яток на спільному кордоні. Освоєння Намібією річки Окаванго була джерелом розбіжностей з Ботсваною. Невирішені кордони впливають на частини кордонів Намібії, Зімбабве та Замбії.

Постійні проблеми кордонів центральноафриканських держав включають розташування кордону в широкій річці Конго між Республікою Конго та Демократичною Республікою Конго. Уганда та Демократична Республіка Конго продовжують оскаржувати острів Рукванзі в озері Альберт та інші райони річки Семлікі з вуглеводневим потенціалом.

Зараз існує приблизно 58 потенційних територіальних конфліктів у 29 із загальних 54 незалежних держав Африки [44]. Хоча це й не дивно, оскільки якщо подивитися на карту Африки, ми побачимо прямі лінії державних кордонів, що свідчить про колоніальне минуле. Така статистика, зрозуміло, віщує лише зростання громадянських конфліктів в боротьбі за свої території.

Далі хочемо більш детально розглянути деякі з цих суперечок і вплив, який вони мали на залучені спільноти. Перший і, мабуть, найдавніший – це суперечка щодо трикутника Ілемі – території, яка оспорується Ефіопією, Кенією та Південним Суданом і є однією із найнебезпечніших в регіоні. Понад два десятиліття трикутник Ілемі був ареною тертя між сусідніми етнічними групами з Ефіопії, Кенії та Південного Судану, включаючи Туркана, Топоса, Мерилле та Доньїро, які залишалися біднішими та вразливішими порівняно з іншими громадами. На захід від трикутника Ілемі кордон між Кенією, Південним Суданом і Угандою демонструє схожі соціокультурні особливості.

Багаторічні міжрегіональні суперечки між Туркана, Сабіні, Покот і Карамоджонг протягом багатьох років перетворили цю територію на анклав небезпеки. На сьогоднішній день регіон залишається найбільш небезпечним в Уганді з

найнижчим економічним зростанням, найнижчими показниками в освіті і рівнем бідності від 80 до 94 відсотків [42].

Подібні суперечки між державами, які характеризуються прикордонними суперечками, включають розбіжності кордону між Угандою та Південним Суданом щодо економічно стратегічної території. Ці суперечки часто переростали у жорстокі збройні конфлікти і призводили до загибелі людей, знищення майна та засобів для існування. Крім того, Кенія та Уганда вже більше десяти років перебувають у глибокій суперечці та протистоянні через

один гектар скель — острів Мігінго в озері Вікторія. Обидві країни стверджують, що острів Мігінго є частиною їхньої території на основі колоніальних карт і кордонів. Кенія стверджує, що, окрім колоніальних карт, люди, які населяють цей острів, є однією з кенійських громад. Однак Уганда підняла там свій національний прапор, створила на острові станцію військової поліції, а також адмініструє і збирає податки.

Крім того, Кенія втягнута в суперечку з Сомалі щодо морського кордону спірної території в Індійському океані, де нібито є поклади нафти. Кенія і Сомалі претендують на близько 100 000 квадратних кілометрів від узбережжя

Східної Африки в Індійському океані. Кенія, яка претендує на цю територію як частину демаркації свого кордону протягом останніх 100 років, уже передала нафтогазові контракти на територію компанії для розробки. Суперечка погіршила двосторонні відносини між двома країнами, в результаті чого Кенія

вислала посла Сомалі та відкликала свого посланника в Могадішо в лютому 2019 р. Суперечка між Кенією та Сомалі зараз розглядається в Міжнародному суді ООН.

Поки Африканський континент консолідує ініціативи щодо об'єднання континенту через Континентальну зону вільної торгівлі, створення єдиного африканського паспорту і вільне пересування людей через континент, держави

в регіоні Великих озер заплутані в суперечках, які призвели до закриття кордонів, а також припинення та руйнування транспортних шляхів переміщення товарів і послуг, що завдає шкоди економічній, політичній та

соціальної інтеграції регіону. Засмучує те, що напруга між Руандою та Угандою базується не на чітких політичних розбіжностях, процедурній реалізації чи правових деталях, що стосуються рамок і стандартних процедур, а радше на особистих проблемах і розбіжностях між двома політиками — Йовері Мусевені з Уганди та Полом з Руанди Кагаме. Ці конфлікти суперечать цінностям і головному принципу «Один народ, одна доля» і, таким чином, створюють проблеми для інтеграції всього регіону, а також перешкоджають гармонійним процесам інших континентальних ініціатив, спрямованих на єдиний регіон.

Регіональний підхід до врегулювання та вирішення суперечки між Руандою та Угандою необхідно шукати в терміновому порядку, перш ніж регіон буде передовнений і ослаблений суперечками в інших країнах, оскільки це зруйнує зусилля, спрямовані на створення регіонального блоку. Оскільки прикордонна суперечка між Руандою та Угандою негативно впливає на ініціативи з інтеграції регіону, порушуючи регіональну торгівлю з Бурунді та Демократичною Республікою Конго через морські порти в Момбасі, що виходять в міжнародне море.

Саме в той час, коли регіональна розбудова та інтеграція на континенті є найбільш необхідною, з розвитком зони вільної торгівлі та вільним пересуванням людей, а також оптимістичним прогнозом для економік Африки на південь від Сахари, регіон не може дозволити собі розбрат через конфлікти між державами-членами та суперечками, які мають тенденцію затримувати або навіть зірвати регіональну інтеграцію.

Наприклад, у 2017 р. уряд Уганди призупинив будівництво 66-кілометрової дороги від Маді-Опеї до кордону з Південним Суданом через прикордонну суперечку. Це включало конфронтацію та військові атаки як з боку служб безпеки Уганди, так і Південного Судану. Через цей конфлікт було багато жертв серед мирного населення, частина місцевих громад з обох сторін були переміщені, а їхня власність зруйнована [35]. Саме транскордонна напруженість у поєднанні з контрзвинуваченнями та недовірою до

регіональних лідерів повертає спогади про розпад Східноафриканського співтовариства в 1977 р. та свідчить про те, що історія повторюється.

Що стоєється зустрічних звинувачень між державами, розкол між Бурунді та Руандою стає ще глибшим, а отже напруженість повинна належним чином бути врегульована. Представники Бужумбури називають Кігалі

головним «дестабілізатором і ворогом країни». Уряд Руанди відповів взаємністю на звинувачення проти Бурунді, стверджуючи, що влада Бурунді надала підтримку руандійській повстанській групі, яка діє вздовж кордону у лісі Нюнгве і тричі напала та вбила ряд руандійців у червні та липні 2019 р.

Було стверджено, що таке ставлення та поведінка, особливо серед лідерів, залишається головною проблемою для повної та ефективної інтеграції. Нагомість лише співпраця між людьми в регіоні в політичній, економічній, соціальній та культурній сферах зможе сприяти миру та безпеці на взаємну вигоду для всіх держав.

Причиною міждержавних суперечок у регіоні, а в деяких випадках і жорстоких конфліктів виступає також боротьба за природні ресурси. Видобуток природних ресурсів шляхом видобутку корисних копалин (включаючи нафту, алмази, мідь і кобальт) має величезний позитивний економічний потенціал для

держав. Однак ці ресурси також можуть завдати більше шкоди, ніж користі, якщо використовувати їх із прихованими мотивами, включаючи корупцію, нерівний розподіл багатства та розпалювання насильства. Цінні ресурси можуть підживлювати насильство через конкуренцію за контроль над територією, сприяючи грабунку та пошуку ренти, а також підтримувати насильство через фінансування конфлікту.

Важко визначити точну роль, яку можуть відігравати видобувні ресурси в опосередкованому підбурюванні політичного насильства. Наприклад, хоча в основному прийнято вважати, що повстанські групи використовували прибутки

від алмазів із конфлікту для фінансування громадянських воєн в Анголі, Демократичній Республіці Конго та Сьєрра, важко виміряти ступінь впливу ресурсів, враховуючи його непряму роль. Шукаючи конфліктні події, пов'язані

з нафтою, шахтами, алмазами та ресурсами, можна отримати розуміння конфлікту, пов'язаного з ресурсами, з більш прямими зв'язками, наприклад, викрадення нафтового робітника, конфлікт через доступ до конкретного алмазного рудника або протест нафтової компанії.

Впродовж останніх років поширеність конфліктів із прямим зв'язком із цими ресурсами зростає, зараз кількість конфліктів у 5 разів перевищує рівень, який був приблизно 10 років тому. Хоча кількість пов'язаних із цим смертельних випадків зменшується, оскільки смертельні випадки, пов'язані з

цими конфліктами, складають значно нижчий за рівень, який спостерігався

наприкінці 1990-х років. Збільшення рівня конфліктів зумовлене більшою поширеністю бунтів і протестів, пов'язаних із видобувними природними ресурсами. У той час як заворушення та протести такого роду відбуваються по

всій Африці, пов'язані з ресурсами битви та випадки насильства проти мирних жителів можна спостерігати лише в кількох країнах: Нігерії, Судані, Південному Судані, ДР Конго та Сомалі.

Нігерія стабільно демонструє високий рівень конфліктів, безпосередньо пов'язаних із ресурсами, і з 1997 р. зазнала помітно більшої кількості таких подій порівняно з іншими африканськими країнами. Оскільки Нігерія є 12-м

найбільшим виробником нафти у світі та 8-м найбільшим експортером, конфлікт, пов'язаний з ресурсами, обертається навколо нафти. Близько 5% насильницьких конфліктів у Нігерії з 1997 р. були явно пов'язані з ресурсами.

Приблизно половина цього насильства (тобто близько 2,5% усіх випадків насильства в Нігерії з 1997 р.) спрямована саме проти цивільних осіб, наприклад, нафтових робітників викрадають або беруть у заручники [3].

Південний Судан є другим за кількістю конфліктів, явно пов'язаних із ресурсами, протягом досліджуваного періоду часу. Це особливо тривожно, враховуючи, що країна здобула незалежність лише у 2011 р. Близько 5%

насильницьких конфліктів у Південному Судані з 2011 р. були явно пов'язані з ресурсами. Переважна більшість конфліктів цього типу, які спостерігаються в Південному Судані, складаються з битв, насамперед між урядовими силами та

групами повстанців. Конфлікт, пов'язаний із ресурсами в Південному Судані, також пов'язаний з нафтою і стався майже виключно в багатому нафтою штаті Юніті [24]. Подібним чином Судан також пережив велику кількість конфліктів,

пов'язаних з нафтою. Приблизно половина цього конфлікту складається з битв, які відбуваються в основному в регіоні Аб'ей. Хоча громадяни регіону, безсумнівно, виступають за приєднання до Південного Судану, територія залишається частиною Судану з особливим адміністративним статусом, у якому її мешканці технічно є одночасно громадянами Судану та Південного Судану.

У той час як у Нігерії, Судані та Південному Судані конфлікти, пов'язані з видобутком нафти, у Демократичній Республіці Конго конфлікти безпосередньо пов'язані з видобутком корисних копалин (алмазів, кобальту). За

оцінками, ДР Конго має невикористані родовища мінеральної сировини на суму близько 24 трильйонів доларів США, включаючи найбільші у світі запаси кобальту. Більшість конфліктів цього типу це битви, головним чином між урядовими силами та групами повстанців за встановлення контролю над шахтами.

У Сомалі спостерігається велика кількість конфліктів, безпосередньо пов'язаних із ресурсами, головним чином викликаних битвами між клановими ополченнями за доступ до земельних і водних ресурсів і контроль над ними. У регіоні з хронічно високими температурами, протягом усього року та обмеженими нерегулярними опадами ці природні ресурси стають ще більш цінними.

Крім боїв і насильства проти мирного населення, конфлікт, безпосередньо пов'язаний із ресурсами, також приймає форму заворушень і протестів в Африці. Заворушення та протести, пов'язані з ресурсами, зростають в останні роки. Нігерія, а нещодавно Лівія демонструють найбільшу частку виникнення конфліктних суперечок. Не дивно, оскільки Нігерія є найбільшим виробником нафти на континенті, а Лівія є скарбницею найбільших запасів нафти в Африці, тому заворушення та протести в цих країнах зосереджені в основному з

НУВБІП УКРАЇНИ

доступом до нафтової промисловості. Наприклад, ці заворушення та протести включають закриття офісів місцевих нафтових компаній; заклики до підвищення прозорості, підвищення зарплат і кращих методів роботи.

Важливо зазначити, що видобувні галузі, такі як гірничодобувна, в Африці мають великий вплив на ймовірність виникнення конфлікту в регіоні. З

НУВБІП УКРАЇНИ

низьким рівнем контролю за гірничодобувною промисловістю в Африці корупція навколо цих галузей є високою. Таким чином, хоча в регіоні є низка надзвичайно багатих на ресурси країн, багато з них все ще є надзвичайно

бідними та слабозвиненими. Крім того, боротьба за контроль над цими ресурсами може розпалити конфлікт, який може мати подальший згубний вплив на розвиток регіону.

НУВБІП УКРАЇНИ

Із зростанням конфліктів і заворушень, пов'язаних із ресурсами, це стає ще більш гострою проблемою в Африці. Оскільки управління такими

суперечками не є ефективним, головним чином через проблеми неефективної політики управління в цих країнах, а також небажання вирішувати основні причини таких суперечок з боку держав.

НУВБІП УКРАЇНИ

Проте цікаво, що доколоніальна Африка була дуже чутливою до міграційної напруги та територіальних конфліктів – можливо, навіть у більш

широкому масштабі, ніж сьогодні. Африканські культури спиралися на міські стіни та суворі кордони. Це відображено як в усній, так і в писемній літературі.

НУВБІП УКРАЇНИ

Останні супутникові знімки, а також археологічні дослідження надають переконливі докази того, що стародавня Африка покладалася на точні межі між

державами та політичними групами. Наприклад, між озером Чад і Атлантичним океаном було близько 10 000 міських стін, 25% або більше з них на покинутих

НУВБІП УКРАЇНИ

місцях. Були також 160-кілометрова стіна Ередо-Сунібо, 45-кілометрова стіна Орле Ову та стіни, які повністю оточували доєвропейські міста впливу

Квіамбана, Старий Нінгі та Гогорам.

НУВБІП УКРАЇНИ

Але після здобуття африканськими країнами незалежності більшість національних кордонів залишили без змін. Хоча навіть на той час вже було передбачено, що природа цих кордонів стане джерелом конфлікту та

нестабільності між африканськими державами в майбутньому. І справді, після ейфорії незалежності в регіоні почалася міждержавна напруженість і суперечки, частково спричинені претензіями, пов'язаними з територіальними розмежуваннями. Ці суперечки стали результатом саме таких штучностворених кордонів, які створили ще колонізатори в процесі розподілу Африки на Берлінській конференції, що проходила в 1884-1885 рр. Берлінська конференція, також відома як Конгонська конференція, організатором якої був Отто фон Бісмарк, перший канцлер Німеччини, регулювала європейську колонізацію та торгівлю в Африці в період нового імперіалізму [11].

Як наслідок, відносини між африканськими країнами були і залишаються конкуренцією, з труднощами в досягненні згоди щодо питань розвитку. Державні кордони були результатом домовлених політичних процесів між людьми, які прагнули поєднати людське проживання з територіальними просторами, не враховуючи етнічні особливості тамтешнього населення. Тобто процеси створення цих кордонів були визначені територіально на картах, делімітовані договорами та демарковані на місцях колоніальними чиновниками без будь-якої участі та розгляду місцевими громадами.

Більше того, перед тим, як колонізатори прийшли в Африку, кордони в Африці існували, хоча їх не можна було окреслити політичними та економічними характеристиками, а це було суто як соціальні явища, якими керували різні общини та територіально розмежовувалися між собою. Але колонізатори створили штучні кордони, не розуміючи територіальну організацію етнічних громад, їх характеристики та стосунки між ними, а радше виходячи з припущення, що африканські громади були однорідними та схожими.

У цьому ключі вважаємо, що для успішної регіональної побудови та інтеграції в африканських державах колоніальні кордони мають бути переглянуті та змінені з урахуванням етнічно-територіальних особливостей. Африка є регіоном, кордони якого залишаються нечіткими через відсутність належного розмежування. Це продовжує залишатися джерелом конфлікту між

державами в процесі імплементації правового принципу uti possidetis, тобто принципу, відповідно до якого нові держави, що здобули незалежність, мають державний кордон в тих межах, в яких мали його раніше, перебуваючи колоніями або залежними територіями, чи адміністративними одиницями в складі інших держав. Тому лише перегляд державних кордонів може сприяти регіональній розбудові та інтеграції, а не перешкоджати їй.

Яскравим прикладом можемо назвати регіональну міжурядову організацію Східноафриканське співтовариство (САС). До її складу входить шість країн: Бурунді, Кенія, Руанда, Південний Судан, Танзанія та Уганда. З

населенням близько 195 мільйонів, чотири з шести країн Східної Азії не мають виходу до моря, а внутрішня торгівля в регіоні все ще значно нижча за свій можливий потенціал, і як результат багато ресурсів невикористані або ж використовуються не оптимально. І саме одним із основних факторів, що уповільнює використання величезних ресурсів та домовленосте й країнами, є

наявні конфлікти щодо успадкованих кордонів і національних розмежувань, які залишилися імперськими колонізаторами. Усі шість держав-членів Східної Азії зберегли кордони та демаркації, залишені їхніми відповідними колишніми колоніальними господарями, що продовжує залишатися джерелом

напруженості та заворушень.

2.2. Конфлікти на етнічному ґрунті та релігійне протистояння

Немає згоди щодо точної кількості етнічних груп в Африці, хоча, за оцінками, вона становить тисячі. Назвати точну цифру різних етнічних груп населення Африки важко не тільки через величезну кількість і різноманітність етнічних груп, але й через те, що окремі етнічні групи знаходяться в стані постійних змін. У широкому сенсі етнічна приналежність – це група людей, які мають спільну ідентичність, яка відзначається такими характеристиками, як мова, культура, спосіб життя чи територія проживання. Треба розуміти, що етнос – це, по суті, суспільний договір, продукт суспільства та соціальної

взаємодії між людьми. В Африці етнічність як соціальна конструкція була сформована африканськими та європейськими/колоніальними діями.

Африканці сконструювали етнічну приналежність, сформувавши спільноти, де ті, хто перебуває при владі, пропонували захист і багатство, у вигляді землі та худоби, в обмін на лояльність населення і їх працю. Ці групи створили культуру, мову та ієрархію влади, керовану правилами та традиціями, що робило їх відмінними між собою. Під час процесу європейських досліджень і колонізації європейські держави почали використовувати назву «племена» як посилання на корінні народи, які були колонізовані.

Вважаємо, що визначена в контексті колоніалізму етнічна приналежність може бути трансформована, оскільки населення може вимагати та відновлювати свою етнічну приналежність. Наприклад, однією з груп, яка відновила свою етнічну ідентичність у Південній Африці, є народ нама.

Народ нама – це етнічна група, яка проживає у південній та північній частині Намібії, на території Північної Капської провінції в Південно-Африканській Республіці і Ботсвані, їх загальна чисельність складає 324 000 чоловік. Уродженці Намакваленду, нама вважалися нижчими по відношенню до білих колонізаторів, які захопили Південну Африку. Як результат нама стали

позбавленим своїх прав і територій [28]. Назва «нама» саме по собі набуло негативного відтінку, оскільки воно асоціювалося з нижчим Білі-колоніальні поселенці та їхні предки утримували владу в Південній Африці та утискали чорні громади, що жили в Намакваленді. Протягом багатьох років культура

нама була придушена, і корінні жителі Намакваленду намагалися асимілюватися з культурою африкаанс (африкаанс - культура та офіційна мова у Південно-Африканській Республіці і Намібії). Вони зробили це, тому що прагнули належати до групи, яка мала вищий соціальний статус і сподівалися отримати подібні переваги. Але в 1991 р. виник сплеск гордості, ідентичності та

етнічної приналежності народу нама. Під час церемонії відкриття комунального заповідника Ріхтерсвелд у Намакваленді відбувся виступ хору Нама, який

співав пісні народу нама. Це було поштовхом для нама відновити свою ідентичність, а згодом претендувати на свої етнічні землі.

Конфлікт між етносами – це явище, яке відбувається протягом сотень років в усіх куточках світу. Етнічний конфлікт є такою формою конфлікту, у якому цілі принаймні однієї сторони визначаються виключно етнічними поняттями, а основною лінією розлому протистояння є певна етнічна відмінність. По всій Африці існує безліч етнічних груп, кожна зі своєю унікальною культурою, звичаями та політичними інститутами. Враховуючи їх

різноманітність, не дивно, що Африка пережила величезну кількість громадянських війн і геноцидів, безпосередньо пов'язаних на етнічному ґрунті.

Щодо самих причин і теорій щодо походження етнічного конфлікту, то однією з найважливіших є теорія раціонального вибору. Теорія раціонального вибору будує свій аргумент на переконанні, що насильство ґрунтується на

страху неминучого насильницького нападу з боку опонента, який загрожує самому виживанню групи та її членів [38]. По суті, застосування насильства часто практикується як засіб безпеки. Наприклад, якщо етнічна група А стурбована тим, що етнічна група Б загрожує їхньому існуванню чи безпеці,

етнічна група А може вирішити знищити етнічну групу Б, і навпаки. Крім того, походження етнічного конфлікту часто тісно пов'язане із відмінними соціальними статусами різних етнічних груп, а відмінності в культурній спадщині та релігій лише сприяють зародженню етнічного конфлікту.

Хоча етнічні конфлікти широко поширені в усьому світі, вони особливо поширені в Африці. Поширення етнічного конфлікту в цьому регіоні зумовлено тривалим впливом колоніального правління. Питання регіональної

реорганізації ще більше ускладнилося колоніальним впровадженням непрямого правління. Непряме правління було методом, який використовували колоніальні держави для контролю над регіонами Африки. Таким непрямим

правлінням була адміністративна система, у якій колоніальні держави використовували традиційних африканських лідерів та інституції для управління та адміністрування. Хоча непряме правління спочатку здавалося

нешкідливою формою правління, незабаром африканське населення виявило підступну природу такої системи. Африканське населення вбачало недоліки у організації системи представників непрямого правління, так як воно полягало в тому, що призначені лідери не представляли традиційну владу людей регіону, а

були виключно представницькими особами від колоніальних імперій. Більше того, корумповані уряди етнічних меншин часто погано поводитися та експлуатували своє населення на основі етнічної приналежності підданих.

Варто звернути увагу також на поспішний процес здобуття незалежності постколоніальними африканськими державами, що залишило етнічне питання невирішеним. Оскільки з самого початку багато етнічних груп, особливо етнічні меншини, як це було в Нігерії та Уганді, висловлювали тривожну стурбованість і законні побоювання щодо своєї колективної етнічної приналежності, а саме здобути можливість отримати проголошення їхніх права.

У зв'язку з цим відхід колоніальних держав у кількох африканських країнах супроводжувався міжособистими, збройними етнополітичними конфліктами між етнічними групами, які складали більшість і хотіли зберегти контроль над успадкованою державою. А етнічні меншини, які були значно меншими за чисельністю, не мали змоги протистояти більшості та відновити

свою незалежність, або ж відокремившись створити свою державу. Це видно з постколоніальних історій Анголи, Бурунді, Чаду, Демократичної Республіки Конго, Джибуті, Нігерії, Сенегалу, Сомалі, Судану та Уганди.

Свій відбиток залишила також успадкована психологія взаємного страху перед етнічним домінуванням, що зараз залишається центральним аспектом етнополітичного конфлікту в постколоніальній африканській державі. Цей страх посилювався, а в багатьох випадках продовжувався подальшими процесами централізації державотворення в постколоніальних державах. Це відбувалося у формі однопартійної ідеології, державних репресій, зміцненні авторитарного режиму правління. Все це пояснювалося аргументом, що процес державотворення потребував сильного правління, щоб унеможливити етно-конфесійні упередження, які нібито мали б лише розділити, послабити та відвернути

державу від проєкту будівництва нації. Серед домінуючих або маргінальних етнічних груп існував і досі залишається страх, що незалежність лише послужила заміні одного чужого правління на інше.

У різні періоди 1990-х років це переросло у військові зіткнення, за винятком громадянських воєн, що відображало конфлікти інтересів. Біафра в Нігерії та Південний Касаї в Заїрі є прикладами міжетнічних конфліктів, що включають територіальні, сепаратистські претензії, які переросли в громадянські війни. Чад, Ефіопія та Судан, Нігер і Нігерія, певною мірою,

також є прикладами вимог пригноблених етнічних меншин до більшого соціально-економічного та інфраструктурного розвитку та до самоуправління чи самоврядування в їхніх етнічних центрах, за винятком відділення від держави. У випадку з Чадом етнополітичний конфлікт, як і у випадку з

Суданом, базується на етно-расовому розподілі північ-південь. В Ефіопії три основні групи етнічних меншин, оромо, сомалійці та тиграїя, заявили про право на самовизначення проти домінуючої етнічної групи амхара [27].

Під час британського правління північний регіон Нігерії був значною мірою відокремлений від південних і східних регіонів. Розподіл багатства був

спотвореним, оскільки люди народу іґбо, що проживають в південно-східній частині Нігерії мали більше процвітання завдяки ресурсам сльмової олії та покладів нафти. На відміну від народу хауса, які проживали на півночі, і йоруба, які займали південний захід, південно-східні іґбо були географічно

ізолювані. Через децентралізоване розташування, багатство та релігію люди іґбо були маргіналізовані та позначені аутсайдерами. Щодо релігійного чиннику, то найчисельніші народи Нігерії – хауса і йоруба – сповідують у переважній більшості відмінні релігії: перші є послідовниками ісламу, а другі прихильниками християнства. Народи іґбо теж є християнами.

У 1966 р. Нігерія опинилася в кривавій громадянській війні, і контрольований хаусами уряд прийняв рішучі заходи для знищення населення іґбо, яке вирішило відокремитися та відновити самостійності держави Біафра, яка існувала у південно-східній частині Нігерії з 1967 р. до 1970 р.

Громадянська війна незабаром переросла в етнічну чистку, оскільки понад 1 мільйон ігбо були заморені голодом у систематичній процедурі, відомій як геноцид християн-ігбо [32].

Етнополітичні конфлікти нерідко супроводжуються енокримінальними злочинами. Зіткнення на етнічному ґрунті часто провокуються кримінальними угрупованнями із метою використання масових погромів для заволодіння майном жертв чи усунення конкурентів, що займають більш вигідні позиції у системі «етнічного поділу праці». Яскравим прикладом кровопролитного

зіткнення на етнічному ґрунті стала масова різанина в середині 90-х років минулого століття між народами хуту та тутсі у невеликій, проте густозаселеній державі Руанда в районі Великих озер. Із проголошенням незалежності у 1962 р. колишня бельгійська колонія Руанда не змогла примирити два найбільші етнічні угруповання – хліборобів хуту та скотарів тутсі.

Африканська країна Руанда має довгу історію етнічних конфліктів. Перші криваві протистояння відбулися у 1963-1965 рр. Найжакливіший прояв насильства стався з квітня по липень 1994 р. між двома етнічними групами Руанди: тутсі та хуту. Геноцид у Руанді, як його стали називати, був одним із

найкривавіших етнічних конфліктів в історії. Спроба винищення тутсі народом хуту призвела до 800 000 смертей, більшість з яких були тутсі. Протистояння розпочалося на фоні затяжної громадянської війни між народами тутсі та хуту, коли тутсі, що складають лише 15% населення країни, влаштували жорстоку «етнічну чистку», знищивши протягом двох місяців півмільйона хуту. Кількість

людських жертв за час міжетнічного конфлікту перевищили 1 млн. осіб. До того ж, понад 2 млн. осіб втекло із Руанди, а на території сусідніх держав з'явилися чи не найбільші у світі табори біженців [39].

Одним із інструментів, що використовувався для увічнення геноциду, було радіо, з якого транслювалася пропаганда проти тутсі. Програма «Кангур», що перекладається як «Прокинись», транслювала «Десять заповідей хуту». Цей пропагандистський засіб проголошував, що усі тутсі нечесні у бізнесі і хуту повинні перестати жаліти тутсі, а також інші зневажливі наклики. Чотири з цих

заповідей стосувалися жінок, і Кангура зображувала жінок тутсі як небезпечних спокусниць, які вважали себе вищими за хуту. Ця пропаганда проти тутсі слугувала для перебільшення відмінностей між хуту та тутсі та змусила людей твердо ідентифікувати себе зі своєю етнічною приналежністю [7].

Тому, коли 6 квітня 1994 р. було вбито президента хуту Жювеналь Хабіаріману після того, як його літак збили, провину за це повісили на ополченців тутсі і всі тутсі стали об'єктом надзвичайного насильства. Хуту обернулися проти своїх сусідів тутсі, і вони вирішили не щадити жодного тутсі, включаючи жінок і дітей. Одним із аспектів геноциду було масове зґвалтування

жінок тутсі. Цих жінок гвалтували, змушували спостерігати за вбивством інших членів родини, а потім вбивали. Жінки тутсі, яким вдалося пережити ці жорстокості, стверджували, що їхні гвалтівники хуту згадували свою етнічну приналежність до або під час зґвалтування. Слова гвалтівників відображали

пропаганду проти тутсі, оскільки жертви пригадують, що їхні кривдники казали, що жінки тутсі вважають, що ви занадто хороші для них. Зрозуміло, що значна частина сексуального насильства була етнічно вмотивована, і що хуту, які брали участь у масових зґвалтуваннях жінок тутсі, намагалися принизити та принизити народ тутсі в цілому.

Коли люди з різних етнічних груп іммігрують і переселяються в нові регіони чи країни, це часто призводить до спалаху насильства. Відмінності в релігії ще більше посилюють такі культурні відмінності, оскільки етнічні групи християнської чи мусульманської конфесій можуть використовувати свої релігійні відмінності як виправдання для примусу, експлуатації та насильства.

Тому ми поступово переходимо до розгляду релігійного аспекту конфліктів в Африці, тому що вісім із десяти активних збройних конфліктів на території Африки мають релігійний вимір. Конфлікти, які мають релігійний вимір, стають все більш поширеними у всьому світі, і Африка на південь від

Сахари не є винятком. Цей регіон є вразливим до конфліктів, оскільки багато держав Африки на південь від Сахари часто є економічно та політично дуже слабкими. Це також пов'язано з тим, що релігійні конфлікти поширюються з

Північної Африки та Близького Сходу, безпосередньо з Лівії чи Алжиру, або опосередковано через поширення більш радикальних версій ісламу. Однак, як ми вже зазначали, релігія є лише одним з аспектів цих конфліктів, оскільки не існує конфлікту, заснованого виключно на релігії.

Слід розрізнити два типи релігійних конфліктів: міжрелігійні та теологічні. У міжрелігійних конфліктах сторони конфлікту відрізняються за релігійною приналежністю - наприклад, християни і мусульмани. У свою чергу теологічні конфлікти здебільшого стосуються релігійних ідей. Такі конфлікти можуть виникати в більшості мусульманських суспільств, таких як Малі,

Сомалі чи Північна Нігерія. Але існують також приклади християнських повстанських груп в Африці на південь від Сахари, які мають теологічні вимоги. Залучені сторони можуть розходитися в питанні про те, яку роль має відігравати релігія в державі. Наприклад, радикальні мусульманські

угруповання вимагають запровадження законів шариату. Слабка держава насамперед дозволяє таким групам бути активними, оскільки їхня радикальна ідеологія стає більш привабливою для населення, намісць якщо держава не має змоги надати належних державних послуг своїм громадянам, а її політики корумповані. Але, звичайно, не всі мусульмани в цих країнах є радикальними

ісламістами.

Активні радикальні угруповання мають більш безпосередній вплив у Північній Африці, такі як Аль-Каїда в ісламському Магрибі або відгалуження так званої Ісламської держави. Вони зацікавлені у створенні філій своїх угруповань в інших країнах. Вони підтримували повстанців у Малі, і є ознаки того, що вони також роблять це в Нігерії та Сомалі. Африка на південь від Сахари традиційно була багьківщиною досить поміркованої форми ісламу, наприклад, суфізму. Такі країни, як Саудівська Аравія чи Катар, поширюють ваххабізм (одна з течій в сунітському ісламі) або подібні варіанти, які можуть опосередковано створити радикальну ідеологію, яка веде до насильства.

На нашу думку, контрзаходи таким конфліктам на релігійній основі повинні ґрунтуватися на ретельному аналізі причин. По-перше, існують як

релігійні, так і нерелігійні причини, які потрібно вирішувати одночасно. З релігійного боку можна проводити заходи дерадикалізації, зміцнюючи таким чином мирні інтерпретації віри. З нерелігійної точки зору, це переважно довгостроковий розвиток. Іншими словами, уряди та держави повинні запропонувати своїм громадянам кращі перспективи. Йдеться про ефективне управління та безпеку з боку держав. Позитивна тенденція полягає в тому, що деякі заходи уже впроваджені, але все ж африканські уряди виконувати більшу частину роботи за підтримки інших країн. Наприклад, у Бурунді та Нігерії Німеччина підтримує пілотні проекти через Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини, а також Німецьке агентство з міжнародного співробітництва [42].

2.3. Екологічна безпека Африки в умовах глобалізаційних викликів

Вважаємо, що для Африканського регіону надзвичайно актуальними залишаються проблеми, пов'язані з глобальними екологічними викликами і змінами клімату. Причинами цього виступає не лише залежність народних господарств від погодних умов та їх темпи адаптації до таких змін. Навколишнє середовище в африканських країнах досить сильно потерпає від згубного антропогенного впливу: нераціонального природокористування, неконтрольованої діяльності корпорацій, переважно видобувної промисловості, та відсутності законодавства й ефективного апарату примусу для того, щоб захистити довкілля.

Серед природних факторів погіршення екології варто виокремити деградацію орних земель та ерозію ґрунтів, знецінення, зникнення рідкісних видів флори й фауни (спричинена в тому числі і через браконьєрство), забруднення внутрішніх та океанічних вод тощо [51].

Африка складається із 54 країн і чотирьох основних кліматичних зон: пустелі, луки, тропічні ліси та напівпустельні землі. Цей різноманітний діапазон супроводжується стихійними лихами. Найчастіше трапляються повені, посухи та зеуви. Щодо Північної Африки, то у той час як узбережжя північної

Африки є більш помірним і характеризується регулярними опадами, пустельний клімат Північної Африки, де знаходиться Сахара, надзвичайно сухий. Опади є рідкісним явищем, тому часті руйнівні посухи спричиняють загибель різноманітних культур, зокрема пшениці, а також це створює дефіцит води для населення.

Через посушливі умови, що призводять до зниження врожайності сільського господарства, деякі країни в регіоні змушені покладатися на іноземну допомогу, щоб прогодуватися, проте це не тільки дорого, але й ненадійно. Відсутність стабільного постачання продовольством і обмежена

здатність вести сільське господарство заважає країнам вести ефективний фінансовий розвиток і гарантувати процвітання своїй країні.

Щодо регіону Східної Африки, то у 2019 р. щонайменше 1200 його жителів загинуло через повені, циклони та зсуви, тоді як інші 33 мільйони населення перебували у надзвичайній ситуації через відсутність продовольчої безпеки. Окрім нестачі їжі, багато людей також вимушені були залишити свої домівки у пошуках безпеки.

У 2020 р. щонайменше 1,6 мільйона жителів Сомалі, Судану та Ефіопії були змушені покинути свої домівки через сильні повені. Міжурядова група експертів ООН з зміни клімату вважає, що руйнівні повені є прямим наслідком зміни клімату.

Країнам Західної Африки в цілому не притаманні повені, посухи, циклони, штормові хвилі та зсуви, хоча в останні роки повені все ж таки спричинили серйозні проблеми. У серпні 2021 р. повінь у Гамбії забрала життя щонайменше 12 людей, а понад 100 000 постраждали через відсутність продовольчої безпеки. Через сильні дощі було важко розраховувати на ведення сільського господарства, і багато громадських споруд було пошкоджено. У

Нігерії щонайменше 158 000 осіб із понад 400 сіл постраждали від сильних повеней. Понад 60 людей загинули через те, що вони не змогли втекти від бурхливої повені або через уламки будівель, які обвалилися [17].

У Центральній Африці у 2021 р. майже 300 тисяч жителів Демократичної Республіки Конго теж постраждали від сильної повені. Столиця Бангі, де проживає майже 1 мільйон жителів Центральноафриканської Республіки, зіткнулася із масштабною повінню, яка зруйнувала будинки та споруди, важливі для муніципалітету. Це було надзвичайно руйнівним для цієї країни, яка станом на 2019 р. була визнана країною із найбільшою продовольчою безпекою у світі [57].

Країни Південної Африки переживають глобальне потепління із загрозливою швидкістю — вдвічі швидше, ніж це відбувається у решті світу.

Це призвело до значного збільшення повеней. У січні 2022 р. через рекордну кількість опадів уряди країн оголосили про національне лихо, щоб отримати допомогу за пошкоджену повінню інфраструктуру. Паводкові води також ускладнили фермерам вирощування врожаю, в той час як Південна Африка є найбільшим експортером кукурудзи на континенті.

Також одним з найбільших екологічних лих Африки на сьогодні є опустелювання. Ліски Сахари поширюються на інші території з неймовірною швидкістю, що складає у середньому 48 кілометрів щорічно. Впродовж останніх 100 років площа Сахари зросла на 10%. Причинами цього є як

природні зміни, так і антропогенний чинник: насамперед неправильне впровадження тригаційних заходів у період інтенсифікації кочового скотарства. В результаті це призводить до того, що території стають непридатними для життя населення і велика його кількість вимушена переселятися у більш сприятливі регіони, або ж змінювати вид діяльності через неможливість отримати достатній прибуток із землеробства або скотарства.

Опустелювання негативно впливає як на економічні показники африканського регіону, так і на політичну ситуацію в країнах. Оскільки між різними етнічними групами збільшується напруга через суперництво за контроль над придатною для життя територією з її природними ресурсами [51].

Ще однією проблемою є знищення лісів, оскільки збереження африканських тропічних лісів має вирішальне значення для пом'якшення

наслідків стихійних лих. Ліси допомагають зменшити шкоду, яку можуть завдати паводкові води, діючи як природні губки. Вирубка дерев збільшує кількість вуглецю в атмосфері, що ще більше підвищує температуру і призводить до більш екстремальних природних умов.

Надзвичайні повені, сильні вітри та зсуви, пов'язані з багатьма видами стихійних лих, можуть спустошити землю, на яку багато людей в Африці покладають надію як на територію, придатну для реалізації сільськогосподарських цілей. Посуха також може посилити ерозію, оскільки

суха земля розтріскується та слабшає без води для стабілізації рослинності, і

навпаки, надлишок або нестача води можуть знищити посіви та худобу. Також стояча паводкова вода та забруднена дощова вода збільшують шанси зараження населення хворобами, що передаються через воду. Як ми розуміємо, усі ці

фактори безпосередньо є прямою загрозою життю та здоров'ю населення відповідних регіонів Африканського континенту. У 2019 р. 3,4 мільйона африканців були переміщені внаслідок пов'язаного з катастрофами голоду.

Також екологічні лиха впливають і на фінансове становище країн Африканського регіону. Фінансовий розвиток Африки значною мірою залежить

від надійних міцних доріг та мостів, розвиненої інфраструктури, а у свою чергу

повінь руйнує таку інфраструктуру, через що влада потім вимушена виділяти великі кошти на її відновлення. Від стихійних лих страждають і галузі промисловості в Африці. Оскільки люди не можуть зайнятися такими видами

діяльності, як рибальство, туризм і сільське господарство через руйнування

громадської інфраструктури. Наприклад, у 2019 р. після циклону «Ідай» у

Зімбабве для відновлення інфраструктури знадобилося 1,1 мільярд доларів.

Втрата фермерами врожаю призводить до того, що країна не матиме змогу експортувати певні види сільськогосподарських товарів, або ж взагалі буде

вимушена їх імпортувати, що також відіб'ється на державному бюджеті.

Тепер торкнемося безпосередньо людського фактору, який також суттєво погіршує екологічну ситуацію в регіонах, оскільки спроби впоратися із проблемами були обмежені реальним нерозумінням законів природи та

можливих шляхів вирішення проблем. Варто взяти до уваги й той фактор, що більшість людей досить безвідповідально ставляться до вирішення екологічних проблем власними силами, оскільки сподіваються, що міжнародна спільнота врятує їх без їхньої особистої участі.

Наприкінці ХХ ст. практично кожна країна Африканського регіону характеризувалася низькими показниками розвитку. Бурхливий період після здобуття незалежності у 1960-х і на початку 1970-х років, коли розвиток країн вважався просто питанням дотримання плану, який сформулювали західні експерти, згодом змінився на період фінансової кризи та міжнародної маргіналізації. Нині регіони відчувають на собі наслідки невідповідальної та непродуманої політики, а також майже повну політичну нестабільність, яка проявляється через нездатність ефективно керувати своєю економікою та впливати на екологічне середовище.

Необхідно розглянути в першу чергу антропогенні фактори, щоб уявити усі масштаби проблеми серйозної деградації навколишнього середовища. Це дозволить розглянути питання охорони навколишнього середовища з точки зору сталого розвитку в регіонах та проаналізувати роль, яку при цьому повинні відігравати держава та міжнародна допомога. Нинішня ситуація закликає змінити стратегію розвитку таким чином, щоб не тільки покращити соціальний та економічний добробут людей у регіонах, але й покращити якість середовища, в якому вони живуть. Виділяємо три фактори, які значно підвищують загрозу погіршення навколишнього середовища в Африці: її демографія, важкий тягар зовнішнього боргу та відсутність демократії. Наприкінці колоніального періоду по всьому регіону відбулося величезне розширення соціальних послуг, особливо в сферах освіти та охорони здоров'я. Це призвело до різкого зниження дитячої смертності і до швидкого зростання чисельності населення. Протягом останніх 25 років щорічні темпи зростання на 2,5-3,5 відсотка спричинили подвоєння населення Африки до 1,3 мільярдів чоловік; надалі за такими темпами чисельність населення зможе подвоїтися у наступні 25 років.

Збільшення чисельності населення такими темпами за відносно короткий проміжок часу означає зростання частки дітей, отже в подальшому це потреба в додаткових закладах освіти та медицини, а також проблема забезпечення дітей продуктами харчування та питною водою. Це також призвело до активізації процесів урбанізації, тобто масової міграції до міст, особливо чоловіків, щоб забезпечити сімейний бюджет шляхом працевлаштування в містах. У результаті спостерігаємо дефіцит задіяних людей у сільському господарстві, а це безпосередньо і дефіцит виробництва продуктів харчування у майбутньому. У

лісистих районах, наприклад, придатна земля для ведення сільськогосподарських робіт використовується безперервно. Хоч це призводить до зростання продуктивності, проте веде й до швидкої деградації та виснаження цієї землі. У посушливих регіонах ця проблема ще й зумовлена проблемою доступу до води для зрошування. Також таке стрімке зростання

чисельності населення призводить до перенаселення, а перенаселення в свою чергу провокує збіднілість населення. Ці фактори теж напряму впливають на збільшення фрагментації землі, надмірне використання сільськогосподарських і пасовищних угідь, недостатнього харчування та голоду, нижчої тривалості життя та значної деградації навколишнього середовища. Проте, з іншого боку

стрімке зростання чисельності населення може сприяти більш інтенсивній сільськогосподарській практиці та активізації більш сприятливого ставлення до технологічних та організаційних інновацій, які не тільки підвищують продуктивність, але й покращують якість навколишнього середовища. Але для цього потрібно залучення міжнародних інвестицій, систематичне фінансування інноваційних розробок та впровадження новітніх технологій.

Звертаючись до другого фактору, варто зазначити, що країни Африки мають великі зовнішні борги через свої прагнення до індустріалізації та забезпечення свого швидкозростаючого населення сучасними соціальними послугами. На початку більшість цих позик були довгостроковими з офіційних джерел і на пільгових умовах; проте подальша потреба в запозиченнях стала більш гострою, тому країни все частіше зверталися до приватних,

короткострокових позик за ринковими ставками. Таким чином, якщо у 1970 р. загальний офіційний борг регіонів (за винятком Південної Африки та Намібії) становив трохи більше 5 мільярдів доларів США, то до 1990 р. він зріс майже до 140 мільярдів доларів. Загальний приватний борг, який у 1970 р. був нульовим, у 1990 р. становив понад 20 мільярдів доларів (із урахуванням інших зовнішніх позик загальна заборгованість регіону становила понад 171 мільярд доларів до 1990 р.) [53].

Також більшість країн Африки зазнали серйозних структурних реформ. Це призвело не лише до різкого скорочення імпорту та різкої девальвації національних валют, а й до скорочення значної частини середнього прошарку населення, яке мало достатньо фінансів для комфортного життя. Оскільки умови життя погіршувалися, в містах важко було реалізуватися, все більше людей поверталися до сільського господарства задля виживання. У той же час, різке зростання цін на імпортні енергоносії змусило багато сімей повернутися до використання деревини та деревного вугілля для внутрішніх енергетичних потреб. Очевидно, що це також створило додатковий негативний вплив на довкілля.

І нарешті третій фактор, який теж не дозволяє ефективно піклуватися про збереження навколишнього середовища – відсутність демократії. Діяльність більшості африканських урядів при здійсненні реформ, необхідних для зміни економіки, прагне до кращого. У багатьох африканських країнах правлячі режими були і залишаються надзвичайно корумпованими, не дбають про прозорість та підзвітність. У більшості країн це стало наслідком високого рівня політичної нестабільності та соціального відчуження, що заважає ефективному докладанню зусиль під час розвитку та захисті навколишнього середовища.

Проте варто також виокремити позитивні аспекти у екологічній безпеці Африканського регіону. Оскільки незважаючи на всі вищеперераховані екологічні проблеми, Африка також є одним із передових континентів у контексті боротьби за збереження екології. Прикладами можуть слугувати як масштабні проєкти з охорони біосфери та збереження природних екосистем,

так і введення заборон на використання пластику та популяризація відновлювальних джерел енергії.

Наприклад були дослідження, які показали, що всупереч загальноприйнятій думці, згідно з якою африканські дрібні землевласники виснажують свої природні ресурси шляхом інтенсивного землекористування, фермери робили значні інвестиції в свої господарства, тим самим захищаючи свої ферми від значного погіршення навколишнього середовища та його негативних наслідків.

Подібні висновки також спостерігаються у іншому аспекті. Детальні польові дослідження у Нігерії показали, що зростання попиту населення на використання деревини не призвело до більшої вирубки лісів та опустелювання. Більше того, не спостерігалася надмірна вирубка дерев, а навпаки фермери підтримували насадження дерев, висаджуючи нові та захищаючи старі.

Відповідно країни мають бути зацікавлені у створенні екологічної безпеки у своєму регіоні. Яка б політика не була прийнята державними органами, для досягнення успіху вона повинна підвищити інтерес населення до захисту навколишнього середовища шляхом безпосереднього залучення їх до цього процесу. Зменшення рівня бідності, зменшення тиску на природні ресурси і залучення населення до збереження довкілля може стати підтримкою якості навколишнього середовища.

Одним із наймасштабніших світових проєктів, що реалізуються в Африці сьогодні, є так звана Велика зелена стіна. Ця ініціатива була розпочата Африканським Союзом у 2007 році і до неї входить одинадцять африканських країн (Буркіна-Фасо, Джибуті, Еритрея, Ефіопія, Мавританія, Малі, Нігер, Нігерія, Сенегал, Судан і Чад). Ці країни поставили за мету посадити зелену стіну довжиною 7 700 км і шириною 15 км, а її загальна площа має складати 100 млн гектарів. Лісосмуга буде зв'язувати Дакар на Атлантичному узбережжі Африки з містом Джибуті на березі Червоного моря. Цю ініціативу створили з метою зупинки поширення пісків Сахари на південь. Але знову ж таки

повертаємося до постійної проблеми африканських країн, а саме процесу реалізації будь-яких проектів та ініціатив, оскільки, незважаючи на радісні заяви з приводу ходу реалізації проекту, темпи «будівництва» Великої зеленої стіни залишають бажати кращого: дотепер вдалося засадити лише 4% від запланованої території [51].

Тому саме держава має відігравати важливу роль у процесі сприяння сталому розвитку та покращенню навколишнього середовища. Розставляючи правильно інвестиційні пріоритети, забезпечувати необхідну інфраструктуру, послуги, освіту з врахуванням усіх можливих екологічних ризиків. У міських районах вона має зосередитися на забезпеченні питною водою населення та створенні критичних запасів, зборі та утилізації твердих відходів, а також на покращенні фізичного планування перенаселених територій. У сільській місцевості держава має зосередити увагу на охороні здоров'я, освіті та базовій санітарії. У зв'язку з цим держава повинна встановлювати екологічні стандарти,

реалістичні з точки зору конкретних соціально-економічних умов країни певного регіону. Наприклад, встановлення суворих стандартів щодо забруднення повітря. Регулятивні заходи також повинні бути спрямовані на регуляцію ризиків в економіці. Важливими прикладами є зниження цін на сільськогосподарську продукцію та субсидування суспільних товарів і послуг.

Заходи збереження також важливі при захисті більшості природних ресурсів під час їх надмірного використання або деградації. Держава має прораховувати та виділяти значні ділянки землі для захисту вододілів, запобіганню ерозії ґрунту, забезпеченню природного відновлення та збереженню середовищ існування представників флори і фауни [Лук'яненко, 2008].

У цьому ключі варто відзначити політику держав Африки в контексті впровадження відновлювальної енергетики. Оскільки кліматичні ресурси континенту є особливо сприятливими для побудови вітрових і сонячних електростанцій, а окремі річки також мають значний гідроенергетичний потенціал. З огляду на проблему забруднення повітря, в Африці набувають популярності екологічно чисті джерела енергії. Зокрема у 2019 р. в Єгипті було

відкрито фотоелектричну електростанцію Benban Solar Park, що може виробляти 1,8 ГВт електроенергії та забезпечувати енергією понад мільйон будинків. Інші великі сонячні електростанції розташовані в Руанді і Марокко, а в Танзанії діє ініціатива із обладнання будинків у сільській місцевості сонячними панелями. Крім того, у Кенії працюють великі геотермальна та вітрова електростанції. Саме тому Африка підком вірогідно може стати новим лідером у «зеленій енергетиці» [51].

Висновки до 2 розділу

Підсумовуючи усе вищесказане, можемо дійти висновку, що справді питання міждержавних кордонів Африки є ключовим фактором у міждержавних відносинах, а також управління цими кордонами викликає міждержавні суперечки, які впливають на прагнення регіонального будівництва та інтеграції. Критичною проблемою залишаються невирішені прикордонні суперечки, що виникли як одразу після здобуття незалежності, так і виникатимуть у найближчому майбутньому. Це відбулося у зв'язку з тим, що колонізатори створили штучні африканські кордони, не зважаючи на етнічні та територіальні особливості місцевих громад. Важливо, що після здобуття незалежності всі африканські держави продовжували визнавати та захищати саме кордони, залишені колонізаторами. Тому на самому початку була втрачена можливість, коли африканські лідери мали можливість змінити це і дійти домовленостей. Натомість африканські колоніальні кордони продовжують створювати проблеми багатьом африканським країнам.

Можемо стверджувати, що навіть якщо в міждержавних відносинах продовжуватимуть домінувати питання, пов'язані з управлінням у африканських країнах, саме спірні питання щодо кордонів залишатимуться ключовим фактором у формуванні міжнародних відносин між державами, а це також визначає пріоритети стратегічних інтересів кожної з держав стосовно інших. Відповідно належне управління кордонами в африканських державах не тільки зміцнить регіональний мир і безпеку, але й сприятиме розбудові та

інтеграції регіону. Зважаючи на це, мають бути розроблені і зміцнені національні механізми, що могли б забезпечити національне управління та стабільність, а також покращити міжнаціональні відносини та співпрацю між африканськими державами.

Широке поширення етнічних конфліктів в Африці зумовлено тривалим впливом колоніального правління. Постійний процес здобуття незалежності постколоніальними африканськими державами залишив етнічне питання невирішеним. Досі існує багато етнічних груп, особливо етнічних меншин, які продовжують боротися за свою колективну етнічну приналежність, щоб здобути можливість отримати проголошення захисту їхніх прав. У зв'язку з цим у багатьох африканських країнах продовжуються міжособні збройні конфлікти між етнічними групами. Проте етнічним меншини значно важче протистояти більшості.

Релігійні конфлікти теж не є винятком для країн Африки. Така конфліктогенність пов'язана також з поширенням радикальних версій ісламу. Однак релігія є лише одним з аспектів цих конфліктів, проте не є причиною і передумовою їх виникнення.

Природні ресурси та екологія теж стають причиною багатьох міждержавних суперечок в Африці. Однак відсутність демократичного врядування в деяких із цих держав залишається основним фактором, що перешкоджає ефективному розвитку. Це певною мірою пояснює, чому ці суперечки вирішуються так довго, призводять до насильницьких конфліктів і залишаються серйозними проблемами для всіх зацікавлених сторін.

У найкращому випадку державою має бути передбачене застосування ефективних засобів покарання, наприклад, штрафи, санкції, відкликання ліцензії компаній, що порушують національне законодавство країни. Має бути не лише надія на іноземні уряди, які здатні вирішувати проблеми африканського регіону, а повинно бути заохочення інвестицій до національних підприємств та розробок, діяльність яких відповідає екологічній політиці держави.

РОЗДІЛ 3. ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

3.1. Шляхи та інструменти подолання суперечностей

Практика розв'язання конфліктів в Африканському континенті спрямована на врегулювати конфліктів, виходячи з протиріччя різноманітних цілей та інтересів, які не призводять до позитивних результатів. Це може бути спричинене тим, що багато африканських конфліктів замовчуються державними інституціями та залишаються в основному невирішеними. Хоча африканські конфлікти включають діяльність дозвілених миротворців, які використовують найкращі особисті навички та нещодавно отримані знання про способи управління та вирішення конфліктів, міжнародні зусилля щодо врегулювання конфліктів не були особливо ефективними у подоланні конфліктів, які і надалі продовжують діяти на континенті.

Хоча конфлікт в Африці виникає в основному через кризу національного управління та неспроможність державних установ в африканських країнах стати посередником у конфлікті, необхідно брати до уваги постколоніальний характер виникнення конфліктів в Африці, пов'язаний як з процесами колонізації, так і деколонізації. Оскільки численні конфлікти в Африці стали природним наслідком колоніального минулого, а постколоніальне сьогодення Африки було сформоване для Африки колоніальним минулим. Сучасні африканські держави була створені колоніальними державами з етнічної та регіональної різноманітності, та стали конфліктними через значну нерівність у відносинах влади та нерівномірний розподіл національного багатства і можливостей розвитку. Іншими словами, вже під час здобуття незалежності було створено основу для багатьох конфліктів, що виникли в Африці.

Важливо підкреслити, що, як і вищезазначені випадки конфліктів, коріння багатьох поточних конфліктів Західної Сахари та британського Південного Камеруну також можна простежити в колоніалізмі та процесі деколонізації. У

цьому випадку будь-який розгляд колоніального фактору неактуальним сьогодні, вважаємо недоречним. У випадку британського Південного Камеруну, наприклад, Сполучене Королівство (Великобританія) не змогло виховати підопічну територію Організації Об'єднаних Націй (ООН) у

державність відповідно до Угоди ООН про опіку. Натомість Велика Британія лобіювала ООН, щоб поспішно об'єднати британський Південний Камерун і підопічну територію Франції без конституційних гарантій для знедоленої колишньої британської території Південний Камерун. У той час як поточний

конфлікт у Західній Сахарі стосується права на самовизначення, наданого іншим колишнім європейським залежним державам, конфліктна ситуація в Кот-д'Івуарі після смерті першого президента країни Уфуе Буаньє також тісно пов'язана з природою незалежності країни та політичного керівництва.

Якщо причини та наслідки конфліктів сягають своїм корінням у колоніалізм, процеси деколонізації, державотворення та національного будівництва, то будь-яка спроба розв'язати конфлікти повинна також виходити за межі концепцій створення нових інститутів, які збільшать участь населення у державних процесах, легітимності та перерозподілі влади. Таким чином, будь-яке створення ефективного внутрішнього чи національного управління не може

виключати структуру держави та політичне керівництво, успадковане від колоніалізму, враховуючи, що основа для африканських держав і політичного керівництва на більшій частині континенту є колоніальною.

Розглядаючи з цієї точки зору, політичне лідерство в багатьох частинах Африки навіть сьогодні навряд чи можна назвати африканським лідерством, оскільки воно, здебільшого, було нав'язане правителями колоніальних держав. Колоніальне правління для всіх практичних цілей було військовим правлінням, і шляхом простого переходу в новий політичний клас, який успадкував мантию колоніальних господарів, а також успадкував концепцію ролі лідера, яка була

сформована в авторитарних умовах. Прикладом є ситуація в Африці, коли африканське населення не було підготовленим до самоврядування та не мало достатнього досвіду самостійно вирішувати свої нагальні питання, як результат

було легше обрати звичний режим правління на чолі з лідером колоніальної державної служби. Більшість африканських лідерів і людей на керівних посадах під час здобуття незалежності саме таким чином були обрані колоніальними володарями з цієї групи. Прийшовши до влади, вони міцно трималися за владу, і зазвичай за підтримки колишніх колоніальних держав, які їм самотійно і передали право на владу.

Можна вважати, що незалежність Африки та політичне лідерство Африки дуже тісно пов'язані. В Африці концепція держави або нації базується на колоніальному минулому Африки. Стаття 4 Установчого акту Африканського

Союзу наголошує на дотриманні державних кордонів, успадкованих після здобуття незалежності [2]. Африканські держави також залишаються сферами впливу колишніх колоніальних держав, і жодна держава у світі не зацікавлена в зміні цієї ситуації. Колишні колоніальні господарі не шукали хороших лідерів

народу. У зв'язку з цим багато африканських громадян обирали саме тих політичних лідерів, які були при владі не один термін, або ж походили з родини, яка обіймає владу вже не одне десятиліття, натомість майже не звертаючи уваги на належне управління з боку таких правителів і їх родин.

Вважаємо, що африканський регіон створив собі еліту, яка не могла функціонувати, оскільки не мала почуття ідентичності чи цілісності та

впевненості в політиці. Приклади військових та економічних пактів, укладених франкомовними африканськими лідерами з Францією під час незалежності, є

яскравими тому підтвердженнями. У багатьох випадках ці договори не були скасовані через півстоліття після здобуття незалежності, і саме тому колишні французькі колонії або все ще мають французькі війська, розміщені в країнах, або продовжують закликати Францію до військового втручання, як у нещодавніх випадках Центральноафриканської Республіки і Малі.

Іншими чинниками, які заважають ефективному розв'язанню конфліктів є політичні репресії та неповага до прав людини. Політичні репресії в Африці походять з колоніальної спадщини Африки, за якого колоніальне панування було антитезою демократії, оскільки воно базувалося на узурпації

фундаментального права на самовизначення та основних прав людини громадян і народів. Колоніальне правління ніколи не демонструвало прикладу хорешої діяльності уряду. Єдиними проблемами були влада та насильство, і це залишається традицією політики, яку африканські лідери застосовують в період незалежності у своїх країнах. Такі африканські лідери не тільки зберегли політику влади та насильства, але й трималося за владу протягом двадцяти, тридцяти чи сорока років, що характерно для Уганди та Судану, Чад і Камерун, Анголи, Зімбабве та інших африканських держав. Влада та погане управління, традиції, успадковані від колоніального правління, та природа деколонізації були основним джерелом конфліктів в Африці.

Будь-яка реалістична оцінка постколоніальних конфліктів в Африці повинна починатися з їх походження або причин. Більшість африканських конфліктів важливо розглядати як внутрішньонаціональні чи міжетнічні, оскільки більшість африканських воєн були громадянськими війнами, оскільки більше половини великих збройних конфліктів в Африці відбувалися в межах національних кордонів.

Провівши аналіз різноманітних конфліктів, що відбуваються в Африці, можна дійти висновку, що їх можна поділити на дві великі категорії, а саме внутрішньодержавні та міждержавні конфлікти. Кожну з цих двох широких категорій можемо далі розбити на різні виміри конфліктів. Ці виміри включають проблеми (ресурси, інтереси, цінності чи ідеологія) через які виникають суперечки; арени, на яких ведеться конфлікт (сім'я, громада, країна чи регіон), а також сторони конфлікту (люди, організації, класи або народи). У цьому ключі хочемо запропонувати наступну класифікацію конфліктів, де ми звернемо увагу саме на проблеми вирішення таких конфліктів. Серед такої класифікації вважаємо за необхідне виділити шість типів конфліктів: міжетнічні конфлікти, міждержавні конфлікти, конфлікти визволення, конфлікти громадянських прав, конфлікти анексії та конфлікти політичного переходу.

1) Міжетнічні конфлікти виникають між протилежними, племінними чи етнічними групами, що переважно зустрічаються в межах національних кордонів. Хоча властиві проблеми штучних кордонів, спричинені

колоніалізмом, призвели до того, що деякі етнічні групи можуть знаходитися у двох, трьох або навіть більше африканських країнах. Прикладами кланових боїв

є конфлікти у Сомалі та Ліберії, де контроль над владою в центрі є однією з головних проблем. Такі конфлікти виникають через будь-яку кількість питань, починаючи від політики і закінчуючи соціально-економічними питаннями,

такими як релігія, культура чи земля та інші природні ресурси. Міжетнічні або

міжплемінні конфлікти рясніють багатьма країнами Африки. Проблемою

вирішення таких конфліктів є те, що в постколоніальній Африці ці конфлікти значно загострюються несклонними домовленостями, характерними для

багатьох урядів. У багатьох африканських країнах, де керівництво залишається

в руках тих самих правителів і продовжує служити колоніальним інтересам,

державний апарат, як ми вже зазначали, не сприятиме стратегії вирішення такого конфлікту, а навпаки всіма можливими шляхами ігноруватиме такі конфлікти.

2) Міждержавні конфлікти - це конфлікти між урядами, а іноді й

народами двох різних країн. Цих конфліктів було порівняно небагато в Африці,

незважаючи на проблеми, спричинені штучними кордонами, успадкованими від колоніалізму, а також об'єднанням різних націй у нові країни після здобуття

незалежності. Деякі міждержавні конфлікти виникли в основному через спірні

території, як-от конфлікт між Чадом і Лівією через смугу Аузу. Був також

випадок війни між Танзанією та Угандою, яка повалила Іді Аміна в Уганді. Інші

включали кенійсько-сомалійську війну (1963-1967), сомалійсько-ефіопський конфлікт (1964-1978), єгипетсько-лівійський конфлікт (1977), прикордонний

конфлікт Еритреї та Ефіопії (1998-2000) і конфлікт між Камеруном і Нігерією

1994 року, конфлікт навколо спірного багатого нафтою півострова Бакасі.

Проблемою вирішення такого типу конфлікту є те, що це потребує переговорів із залученням різних держав, у свою чергу шляхом вирішення такого конфлікту

може бути відмова однією державою від частини своїх територій на користь іншої, що є майже нереальним в міжнародній практиці.

3) Визвольні конфлікти - це конфлікти, в яких беруть участь цілі нації чи народи, які опинилися в межах територіальних кордонів інших країн через колоніальні домовленості. Часто ці народи вдавалися до потреби розв'язання війни, щоб звільнитися, оскільки не було змоги дійти порозуміння через діалог і політичний процес. Ці конфлікти виникають через прагнення народу відстояти своє фундаментальне право на самовизначення, яке міститься в Статуті ООН. Кілька випадків визвольних конфліктів в Африці включають війну за незалежність Еритреї; війна в Південному Судані; війна за незалежність Намібії; і конфлікт Кассаманс у Сенегалі. Однак воєнні методи, до яких вдається нація, яка прагне звільнити себе та здобути незалежність, часто трактується як сепаратистська діяльність.

4) Конфлікти громадянських прав виникають переважно через питання участі, розподілу та легітимності в політиці та управлінні цією політикою націями. У конфліктах громадянських прав частина населення може вести конфлікт, тому що прагне виправити ситуацію. На відміну від визвольних конфліктів, про які йшлося вище, конфлікти громадянських прав завжди відбуваються в межах однієї нації. Значною мірою в центрі уваги – участь і розподіл державної влади. Проблема вирішення конфліктів громадянських прав полягає в тому, щоб надати людям справедливую частку влади та ресурсів їхньої країни, на що багато авторитарних режимів не готові йти. Подібно до Руху за громадянські права в Америці, люди, які борються за громадянські права, визнають, що вони також є частиною певної країни і хочуть лише бути визнаними незалежними та мати повне право на самоврядування. Деякими прикладами конфліктів громадянських прав в Африці є боротьба проти апартеїду в Південній Африці, боротьба за правління більшої в Зімбабве, повстання туарегів у Малі, де група виявилася фактично відчуженою від національного життя. Значною мірою Бурунді та Руанда також мають деякі складові конфліктів громадянських прав. Ці конфлікти є найбільш поширеними

в Африці. Цю категорію конфліктів можна найкраще вирішити за допомогою нових політичних та економічних інституцій і належного управління наприклад шляхом розподілу влади через пропорційне представництво та федеральні структури.

Конфлікти за громадянські права справді потребують швидкого вирішення, інакше вони з великою ймовірністю можуть перерости у громадянські війни, як це відбулося у Лівії, Сомалі, Мозамбіку, Анголі, Конго, Чаді, Уганді, Сьєрра-Леоне та Кот-д'Івуарі.

Виходячи з міркувань, описаних вище, певні конфлікти, що відбуваються в межах національних кордонів держав, не слід розглядати просто як внутрішньонаціональні конфлікти або ж ігнорувати, характеризуючи як внутрішні справи держав. Ця помилка дуже часто призводила до кардинальних наслідків в Африці. Війна за незалежність Еритреї до здобуття країною незалежності в 1993 році спочатку теж помилково вважалася внутрішніми непорозуміннями Ефіопії, так само як війна в Південному Судані довгий час вважалася внутрішньою справою виключно Судану. Міжнародна спільнота продовжує робити таку помилку у судженні у випадку з питанням Південного Камеруну і розглядаючи конфлікт у Західній Сахарі не як випадок марокканського прагнення корінного населення до незалежності, а розглядаючи це як потенційну загрозу для безпеки Марокко.

5) Анексіоністські конфлікти виникають, коли одна нація анексує іншу націю частково чи повністю, або коли дві нації зіштовхуються навколо інтересів, які не належать жодній з них з точки зору міжнародного права. Цей тип конфлікт притаманний Західній Сахарі за участю Марокко та британського південного Камеруну, пов'язаний з відновленням незалежності та суверенітету в постколоніальній Республіці Камерун. В обох випадках Марокко та Республіка Камерун вийшли за межі своїх кордонів, щоб анексувати бажану територію Західної Сахари, всупереч Статуту ООН та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН про надання Незалежності колоніальним країнам і народам і Статті 4 Установчого акту Африканського Союзу [2].

Анексіоністські конфлікти певним чином подібні до визвольних конфліктів, оскільки нації, анексовані чи окуповані, прагнуть звільнити себе та свою територію. Незважаючи на засудження колоніалізму, незважаючи на порушення міжнародного права, світове співтовариство не тільки не визнає таке вирішення конфлікту легітимним, а навпаки оголосить це сепаратистським конфліктом.

Наприклад, конфлікт між Федеративною Республікою Нігерія та Республікою Камерун через багатий на нафту півострів Бакассі в Гвінейській затоці має анексійний характер, оскільки півострів Бакассі, не належить ні Федеральній Республіці Нігерії, ні Республіці Камерун.

Південний Камерун управляв півостровом Бакассі з 1919 по 1958 рік. Об'єднання 1961 року Південного Камеруну та франкомовної Республіки Камерун призвело до створення Федеративної Республіки Камерун, яка мала морський кордон з Нігерією, а півострів Бакассі став частиною Федеративної Республіки Камерун. Після розпаду Федеративної Республіки Камеруну в 1972 році та фактичного відокремлення Республіки Камерун від союзу в 1984 році та симетричного повернення Південному Камеруну статусу підопічної території ООН, Республіка Камерун перестала мати спільний морський кордон з Федеративною Республікою Нігерія. Півострів Бакассі ввійшов до складу Нігерії, але за рішенням Міжнародного суду ООН, винесеним 22 листопада 2007 року, він повинен бути переданий Камеруну [32]. Незважаючи на це, сенат Нігерії не визнає даного рішення, так як воно суперечило конституції країни.

У той же час жителі Південного Камеруну вважають, що нинішня окупація півострова Бакассі нігерійською армією є цілком незаконною. Отже, справа, подана до Міжнародного суду проти Федеративної Республіки Нігерія Республікою Камерун ґрунтується на презумпції, що вона є державою-наступницею неіснуючої Федеративної Республіки Камерун, а тому має повне право на повернення півострову Бакассі під своє управління. Цікава природа такого роду конфлікту полягає в тому, що спірна територія не належить жодній із ворогуючих сторін у конфлікті. У той час як під час конфлікту в Західній

Сахарі Аджир воював проти Марокко разом із місцевим фронтом Поліссаріо, півострів Бакассі не належить жодній із двох націй, які претендують на територію. Цей конфлікт помилково називають прикордонним конфліктом між Федеративною Республікою Нігерія та Республікою Камерун, тоді як з історико-правової точки зору обидва сусіди не мали спільного кордону поблизу спірного півострова Бакассі під час здобуття незалежності в 1960 році

6) Конфлікти, пов'язані з політичним переходом, виникли в багатьох африканських країнах внаслідок тупикового переходу до демократизації політичного життя в 1990-х роках. Тобто той випадок, коли заблоковані

політичні системи, які більше не могли вирішити індивідуальні чи групові розбіжності за допомогою ненасильницьких процедур, вирішили обрати перехід до демократичної форми правління. Хоча процес демократизації досяг

певного успіху в кількох країнах, таких як Бенін і Ботсвана, а нещодавно в Гані,

Південній Африці та Танзанії, приклади багатьох інших африканських країн, включаючи Камерун, Чад, Конго, Центральноафриканську Республіку та Кот-д'Івуар далекі від надії на майбутнє демократичного правління.

Політичні зміни в Зімбабве після здобуття незалежності та кенійський конфлікт, що виник після останніх виборів через анулювання вільного та

чесного демократичного процесу, а в інших країнах серйозне внутрішньополітичне насильство почалося після того, коли люди помітили фальсифікацію виборів, коли чинні посадовці не бажали підкорятися волі

народу, вираженій через народне голосування. У деяких інших випадках ці конфлікти ще не призвели до жорстокого насильства, головним чином тому, що

ситуації були сильно придушені. Дані конфлікти теж потребують вирішення, оскільки існує велика загроза жорстокого насильства в подальшому майбутньому. З труднощів, які виникли під час політичних перетворень у

багатьох із цих країн, стає очевидним те, що історія управління дуже схожа на колоніальний стиль управління, успадкований у відповідних країнах.

Керівництво лише відтворювало колоніальний стиль керівництва, який для всіх

практичних цілей був військовим правлінням, та був побудований на авторитарному режимі правління.

Після класифікації різних типів конфліктів в Африці вважаємо за доцільне розглянути методи розв'язання та управління конфліктами. Існує практика, коли африканські конфлікти вирішують шляхом примусового втручання військових або воєнізованих сил або іноді за допомогою економічних заходів. Огляд втручання в конфлікти в Африці протягом десятиліть показує, що вирішення конфліктів в Африці було скоріше пов'язане з врегулюванням конфліктів через примусове втручання за допомогою

миротворчих сил. Підтвердженням нашій думці слугує те, що Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй розгорнула дев'ять миротворчих місій в Африці тільки в 1990-х роках [28].

В Африці ідея розв'язання конфлікту була колоніальною за задумом і впровадженням, оскільки рішення частіше примусово нав'язувалися слабшим сторонам. Хоча колишні колоніальні держави були значною мірою залучені до колишніх колоній, як у нещодавньому випадку французької військової інтервенції в Малі, управління конфліктами в насильницьких конфліктах на континенті колишніми колоніальними державами було примусовим. Подібно до ситуації на Кіпрі в Африці є конфлікти, в яких впливові треті сторони також працювали за спинами або над головами деяких суперників. У цих ситуаціях основна увага була зосереджена на використанні сили, яка була в розпорядженні колишніх колоніальних держав, щоб нав'язати будь-яке рішення, яке було б в інтересах впливових третіх сторін. Навіть у посередницькій діяльності, яка здійснюється під егідою ООН, який нібито претендує на неупередженість і нейтралітет, можна прослідкувати діяльність під впливом задоволення приватних інтересів.

Африка є регіоном, наділеним стратегічними відновлюваними та невідновлюваними природними ресурсами, які недостатньо ефективно розробляються та використовуються на благо населення. Існує потенціал для регіону стати регіоном з високим доходом, якщо наявні ресурси будуть

використані оптимально. Це стане можливим, якщо всі країни Африки візьмуть на себе зобов'язання працювати разом із спільною метою, незважаючи на етнічні та територіальні суперечки. Це значно сприяло б економічному зростанню та зменшенню бідності в регіоні, таким чином прискоривши розвиток регіону.

Ключовим на наш погляд є впровадження регіональної інтеграції, оскільки саме вона може бути однією зі стратегій, коли держави через свої уряди зможуть погоджувати та будуть зобов'язані дотримуватися обіцянок та працювати разом із спільними інтересами в конкретних сферах, зокрема

розвитку, управління, миру та безпеки. Цей процес мають пропонувати, розробляти, впроваджувати і контролювати саме уряди африканських країн. Звичайно характер співпраці може набути різних форм залежно від контексту

та цілей, які мають намір досягти відповідні держави, проте переваги такої регіональної інтеграції будуть саме у розвитку торгівлі та створенні нових

ринків збуту, посиленні конкуренції та доступ до нових товарів та послуг. Регіональна інтеграція може змусити уряди взяти на себе зобов'язання належного управління, запровадити нові реформи розвитку, посилити співпрацю та покращити безпеку.

З цією метою регіональну інтеграцію слід розглядати також як засіб підвищення добробуту людей у країнах-учасниках. Вважаємо, що регіональні інтеграційні процеси будуть поштовхом до трансформації, включаючи

економічне зростання та розширення регіональних ринків. Проте наявне національне та регіональне розмежування між країнами африканського регіону продовжує працювати проти інтеграційних прагнень, залишаючи ці країни економічно слабкими, розділеними та інституційно нестабільними.

Можливий також такий розвиток подій, що економічна інтеграція призведе до розбудови регіону швидше, ніж політичні домовленості. Тому що

саме економічні аспекти є життєво важливими для побудови регіону, натомість минулі протиріччя політичних конфліктів залишаються сильними перешкодами для інтеграції регіону, часто породжуючи громадянські війни. Ефективне

регіональне будівництво та інтеграція для країн Африки особливо принесуть стратегічну користь невеликим країнам, які не мають виходу до моря, наприклад таким як Бурунді, Руанда, Уганда та Південний Судан, і допоможуть їм узгодити свої інтереси, а також отримати доступ до більш широких ринків.

Натомість наявне повільне економічне зростання в більшості африканських держав можна пояснити гірким досвідом колоніального минулого, а саме: існування в територіальних та політичних рамках, неготовність урядів африканських країн брати на себе відповідальність і самостійно вирішувати свої проблеми – як результат це негативно впливає на

ефективну трансформацію Африки. Відповідно до цього колоніальні, політичні та економічні кордони між африканськими державами мають бути зруйновані, оскільки вони є перешкодою для об'єднання Африки у сильний регіон із спільним баченням стратегічного майбутнього. Причиною до такої інтеграції

може слугувати також те, що наприклад країни Східної Азії не однаково забезпечені ресурсами, включаючи персонал і видобуток. Наприклад, Південний Судан наразі має найбільші нафтові свердловини та родовища золота, Уганда та Кенія перебувають у процесі дослідження свої корисних копалин, а Бурунді та Руанда мають дефіцит природних ресурсів.

Окрім того, існує потреба у досвідченому персоналі та обмін досвідом між африканськими країнами, а також доступ до ринків збуту своїх товарів та послуг. А отже саме усунення колоніальних кордонів та політичних бар'єрів і надання вільного руху товарів, послуг і факторів виробництва дозволить рівномірно та ефективно використовувати ресурси. Крім того, єдиний, інтегрований політичний регіон забезпечить ефективні ринки, що зробить зовнішню торгівлю та інвестиції більш привабливими.

Варіантом такої інтеграції може бути створення політичної федерації.

Прикладом може слугувати Африканський Союз, заснований 9 липня 2002 р., як спадкоємиць об'єднаних Африканської Економічної Спільноти і Організації Африканської Єдності, що складається з 54 африканських країн. Оскільки саме у його межах були прийняті важливі документи, такі як Африканська конвенція

про запобігання корупції та боротьбу з нею (2003) і Африканський статут щодо демократії, виборів та державного управління (2007), що встановлюють низку норм та правил в африканському континенті. Важливими нормативно-правовими документами було також Нове партнерство для розвитку Африки та пов'язана з ним Декларація про демократію, політичне, економічне та корпоративне управління. Саме ці документи вказують на важливість дотримання програми територіальних суперечок, оскільки Декларація вимагає проведення загальноафриканських заходів з демаркації міжнародних сухопутних і морських кордонів.

Африканські держави також ефективно використовують майданчик Міжнародного суду і Постійну палату третейського суду для вирішення своїх міжнародних спорів. З 18 спірних справ між африканськими державами, переданих до Міжнародного суду, 13 стосуються територіальних або прикордонних суперечок. Проте переконлива критика була спрямована на обидва суди. Серед них звинувачення в тому, що вони застосовували європоцентричне міжнародне право таким чином, щоб поставити під загрозу інтереси африканських країн. Склад і персонал обох також значною мірою не є репрезентативними для Африки.

На щастя, серед африканських держав є приклади старої практики вирішення територіальних проблем. Теоретично, прикордонну напругу можна вирішити за допомогою різних місцевих механізмів. До них належать Ради старійшин, а також використання різни механізмів Міжурядовим органом розвитку Східної Африки та Економічним співтовариством держав Західної Африки (ЕКОВАС).

Також африканськими країнами поступово впроваджується практика для самостійного вирішення територіальних суперечок. Коли суперечка набирає обертів і потребує уваги з боку державних органів, уряди залучають профільні міждержавні комісії та звертаються за допомогою до нейтральних дослідницьких груп, щоб виявити та окреслити проблеми та передумови виникнення суперечки. Далі ініціюються технічні дослідження та створення

переговорних майданчиків, де проводять прямі переговори. Надалі може бути залучена відповідна регіональна комісія, або ж уряди будуть вимушені вдаватися до таких судових механізмів, як Африканський суд або Міжнародний суд. Також є можливості для розширення участі експертів з місцевих народів, організацій громадянського суспільства, а також для більш систематичного використання плебісциту - всенародного голосування з питання державної приналежності певної території щодо вирішення територіальної суперечки.

Показовим також є підписання представниками 44 африканських країн угоди про створення континентальної зони вільної торгівлі 21 березня 2018 р. у столиці Руанди Кігалі. Оскільки завдяки цьому Африка може стати найбільшою зоною вільної торгівлі світу [44].

На наш погляд, останнє, з чим зараз має зіткнутися регіон Африки, це егоцентричні та персоналізовані суперечки, які гальмують економічне зростання, знищують робочі місця та посилюють бідність у регіоні. Ключ до процвітаючого майбутнього регіону полягає у створенні та розвитку ефективних інфраструктурних зв'язків транспорту та інформаційно-комунікаційних технологій — спільних для всіх держав. Наприклад, ініціатива Східноафриканського співтовариства щодо відновлення колишніх залізничних ліній, які обслуговували Кенію, Танзанію та Уганду, і розширення їх до Бурунді, Руанди та Південного Судану є життєздатним шляхом до інтеграції. Це сприятиме обміну товарами та послугами, включаючи швидку мобільність людей, таким чином консолідуючи внутрішньорегіональну торгівлю. Але, як зазначалося, цим ідеям заважають державні протиріччя, які обертаються навколо прикордонних суперечок.

3.2. Роль та місце держави при врегулюванні конфлікту

Огляд зусиль втручання в африканські конфлікти за останні два-три десятиліття демонструє основні тенденції щодо основних акторів втручання у розв'язання конфліктів. Перша тенденція показує, що головні актори, які втручаються в африканські конфлікти, не мали африканського походження. Це

були особи, країни, групи країн, установи та міжнародні організації, які не мали прямого відношення до Африканського регіону. Африка майже повністю залежала від зовнішніх організацій щодо врегулювання конфліктів. Деякі з цих зовнішніх організацій або акторів включали колишніх колоніальних господарів, міжнародні організації та іноземні держави, такі як ООН, Європейське співтовариство та Сполучені Штати Америки; або ж регіональні зусилля, такі як Економічне співтовариство західноафриканських держав (ECOWAS) у Західній Африці, Міжурядовий орган із питань посухи та опустелювання у Східній Африці. Друга сильна ідея, яка впливає з літератури про втручання, полягає в зростаючому акценті на управлінні конфліктами, а не на розв'язанні підходу до втручання в Африці.

Відповідно до цього, можемо припустити, що ймовірність вирішення конфлікту в Африці була б значно вищою, якби в цьому брали участь безпосередньо африканські країни. Навіть проаналізувавши конфлікти, які зараз перебувають в активній фазі в Африці, їх можна було б вирішити, якби держави були в цьому зацікавлені і доклали до цього зусиль. Наприклад, ситуація в Лівії не покращилася суттєво після багатьох років нестабільності та великої цивільної війни з 2011 р. до 2019 р. У 2021 р. планувалося провести вибори, але їх скасували через низку порушень та конфліктів. Серед кандидатів на цих виборах були син диктатора Каддафі, судимий за злочини проти людства, а також фельдмаршал Хафтар, якого підтримує Росія і якого також звинувачують у розстрілах полонених [54]. Скасування виборів 24 грудня 2021 р. продемонстрували, що політичні умови безпеки з боку держави не сприяють становленню демократії та подальшому розв'язанню конфліктів. Напередодні центральна виборча комісія країни так і не назвала остаточний список кандидатів, натомість розпустила виборчі комісії, а також переклала відповідальність за вибори на парламент [47].

Станом на лютий 2022 р. Лівійський парламент заявив, що цього року також не буде президентських виборів, але пообіцяв обрати нового прем'єр-міністра. Як результат, зараз у Лівії діє перехідний «Уряд національної

єдності», обраний за посередництва ООН у 2020 р. Тому дуже мало ймовірно, що вибори відбудуться, а якщо відбудуться, то неясно, чи досягнуть вони мінімального порогу легітимності. Погано обраний уряд у глибоко розділеній Лівії не є хорошою основою для відновлення країни.

Щодо громадянської війни в Ефіопії, в листопаді 2020 р. конфлікт набув ще більшого імпульсу та інтенсивності. Внаслідок громадянської війни вже загинули тисячі мирних жителів, а мільйони людей стали біженцями. Федеральний уряд намагався придушити просування Народного фронту визволення Тиграю та його союзників, коли вони наближалися до столиці

Аддіс-Абеба. У багатьох частинах країни розгорталася гуманітарна криза. Посередницькі зусилля Африканського союзу на чолі з колишнім президентом Нігерії Олусегуном Обасанджо тривають, але успіх залишається невловимим.

Абсолютним пріоритетом для припинення кровопролиття та підтримки будь-яких шансів на мирне врегулювання конфлікту є проведення переговорів воюючих сторін. У якому б напрямку не розвивалися події, примирення глибоких суспільних розбіжностей буде ключовим аспектом у завершенні конфлікту.

Примирити уряд з повстанцями Тиграю прагнули не лише західні лідери та дипломати ООН, а й Африканський Союз. Але чинний прем'єр-міністр Ефіопії Абій Ахмед Алі багато разів від початку війни відкидав заклики до примирення з повстанцями. Народний фронт визволення Тиграю оголосили терористичною організацією, і прем'єр каже, що не може вести переговори з незаконними збройними формуваннями. Повстанці Тиграю на словах висловлюють готовність до перемовин, але виставляють попередні умови, на які Абій не зможе погодитися [49].

Центральноафриканська Республіка (ЦАР) вже кілька років втягнута в конфлікт. Події вказують на те, що вона залишається в пастці нерозв'язного кола насильства. Політичний діалог, якого бажають Міжнародна конференція з регіону Великих озер та інші, значною мірою гальмується президентом Фостеном-Аршанжем Туадерою, а також озброєними групами. Туадера

коливається від консолідації влади до дій, спрямованих на військову перемогу над озброєними групами, зловживаючи слабкістю своєї держави та населення. Він також висловлює бажання реалізувати Хартумську мирну угоду 2019 р., покликану для залучення нових союзників та боротьби з лівійцями [37]. Тому ЦАР відчайдушно потребує нового підходу для сталого миру.

Південний Судан стане теж вступає в останній рік реалізації відновленої у 2018 р. Угоди про врегулювання конфлікту в Республіці Південний Судан. Незважаючи на прогрес, багато ще потрібно зробити, щоб завершити перехід у відведений час і покласти край довгим рокам страждань південного Судану.

За останні п'ять років конфлікт на півночі та південному заході Камеруну не привернув належної уваги з боку регіональних і континентальних гравців. Те, що почалося як протести проти поганого управління та маргіналізації, перетворилося на смертоносне повстання. Це спричинило багато смертей, перевернуло життя тисяч людей і спричинило гуманітарну кризу, якої можна було б уникнути. Догматична позиція уряду Камеруну та військовий підхід до вирішення конфлікту не допомогли, а отже і в подальшому не принесє позитивних результатів.

Натомість держава має забезпечувати безпеку своїм громадянам. Тому що у 2022 р. Африка також продовжує зітворюватися із загрозою насильницького екстремізму та тероризму в регіонах Сахель і басейн озера Чад, Східній Африці та на Африканському Розі, а також у північній провінції Мозамбіку Кабо-Дельгадо. Загроза також висне над прибережними країнами Західної Африки, несучи небезпеку для мирного населення та гуманітарні кризи.

Зокрема, у Буркіна-Фасо, Малі та Нігері прикордонна зона Ліптако-Гурма між трьома країнами залишається дуже нестабільною, з терористичною загрозою, міжобщинним насильством і транснаціональною організованою злочинністю. Очікується, що до кінця 2022 р. ця ситуація кардинально не покращиться. На уряд Буркінабе посилюється громадський тиск, щоб він рішуче боровся з насильницьким екстремізмом. Зосередженість Малі та Чаду на завершених політичних «переходах» також може продовжувати відволікати

увагу від боротьби з тероризмом. Подібна ситуація з терористичними нападами Боко Харам, спалахами міжобщинного насильства та організованою злочинністю. Те, що спочатку було у формі локального конфлікту згодом поширилося на весь регіон.

Вважаємо за необхідне також окреслити загрози коронавірусної інфекції та роль держави у попередженні поширень цієї хвороби, оскільки вона теж справляє великий вплив на політичні процеси у Африканських державах. Для ряду диктаторських режимів пандемія стала певною паузою, завдяки якій з'являється можливість виграти час. Безумовно епідемія

коронавірусу боляче вдарила по континенту, зокрема економічно. Вірус ніби вималював некомпетентність та прорахунки урядів. Що в свою чергу приводить до обурення населення, протести якого все частішають.

Держава також стає основним полем боротьби етнічного конфлікту, в якому етнічні групи та коаліції етнічних груп ведуть свою конкуренцію. Таким чином, питання громадянства лежить в основі глибоко вкоріненого етнічного конфлікту, оскільки воно лежить в основі ідентичності та розподілу ресурсів або контролю етнічних територій. У такий спосіб держава та її інституції відповідальні за попередження та контроль етнічної боротьби, яка ведеться в її

регіоні. Також безпосереднім обов'язком держави є гарантування прав етнічним меншинам. Проблема етнічних меншин полягає в тому, що вони є постійними меншинами, а правляча група - постійною більшістю. Таким чином,

у міжетнічних відносинах зручна демократична гра чисел не працює, оскільки незмінна симетрія влади між постійною більшістю та постійними меншинами перешкоджає формуванню консенсусної спільноти. Аналізуючи інституційні провали та слабкості африканських держав варто зауважити постійну політичну нестабільність та відсутність підзвітності.

Натомість визнання та забезпечення етнічних прав у постколоніальних суспільствах, де існує високий ступінь етнічного розмаїття, має створювати основу для рівноправності, конституційного визнання, забезпечення та захисту прав етнічних груп та сприяти демократичному розвитку, а не гальмувати

його. У цьому ключі проблемними залишаються держави в Африці, де відбуваються етнічні конфлікти та набувають смертоносних масштабів, які зміни в конституційному та правовому режимі держави мають відбутися, щоб зміцнити перспективи сталого демократичного розвитку та миру? На нашу

думку необхідне створення стійкої політичної структури та процесів, які зможуть регулювати прагнення свого населення до різноманітності та єдності, одночасно поважаючи та захищаючи цю різноманітність. Завдання полягає в тому, щоб спрямувати етнічні конфлікти на конструктивні цілі зміцнення та консолідації демократії та розвитку через інституціоналізацію політики. Це

вимагатиме проведення та практики демократичної політики проведення переговорів, що призведе до формування коаліції та консенсусу щодо між різними етнічностями. Цей процес переговорів має базуватися на новій політичній культурі взаємності між етнічними групами, заснованої на довірі,

діалозі, толерантності та визнанні відмінностей. Основним політичним двигуном має бути прагнення «жити разом» і відданість основним цінностям підзвітності та прозорості в уряді.

З точки зору демократизації політики, яка, по суті, є політикою переговорів та врегулювання розбіжностей, впливає, що конституційний

режим в постколоніальних країнах не може ґрунтуватися на авторитарній та закритій політичній структурі, для якої притаманна однопартійна політична система. Це має відбуватися на відкритих політичних системах, які залучатимуть участь своїх громадян в інституційних процесах. Саме гнучкість

таких відкритих систем дозволить виражати, формулювати та управляти конфліктами, а не придушувати їх чи ігнорувати.

Важливою, на нашу думку, є Африканська хартія прав людини і народів – міжнародна регіональна конвенція, прийнята Асамблеєю глав держав та урядів Організації Африканської Єдності (ОАЄ) в 1981 р., що стала основою для кодифікації прав людини і народів на африканському континенті.

Стаття 20 Африканської хартії визнає та передбачає, що усі народи мають право на існування. Вони мають беззаперечне і невід'ємне право на

самовизначення. Вони мають вільно визначати їхній політичний статус і продовжуватимуть свій економічний і соціальний розвиток відповідно до політики, яку вони вільно обрали.

У свою чергу стаття 22 передбачає, що усі народи мають право на свій економічний, соціальний і культурний розвиток з урахуванням їхньої свободи та самобутності та рівного користування спільною спадщиною людства [27].

Починаючи з 2009 р. в Харгії беруть участь усі 53 країни-члени Африканського союзу, а отже кожна африканська країна має дотримуватися та захищати ці права. Зокрема буде ефективною практика надання етнічним

групам прав автономних одиниць для територіального управління, що слугуватиме розпорощенням політичної влади від центрального до місцевого рівнів управління, та для розподілу влади, особливо на національному рівні.

Територіальна структура держави повинна бути розроблена таким чином, щоб надати етнічним групам обмежену автономію або самоврядування в їхніх етнічних центрах, тобто бути децентралізованою. Таке самоуправління та самоврядування для етнічних груп допоможе забезпечити безпеку існування різних етнічних груп, а також розширить фінансові повноваження і можливості

використовувати їх автономно. Звичайно є і недоліки в такій політичній структурі, оскільки вона може посилити етнічну ідентичність і загострити сепаратистські рухи. Проте вона краща, ніж централізована політична структура, яка не дає місця для самоврядування, а навпаки пригнічує права населення.

Перевага децентралізації або передачі повноважень над централізацією в цьому відношенні полягатиме в тому, що вони на практиці поєднуються з демократичними принципами поділу влади, участі та підзвітності та верховенством права, підкріпленими принципом розподілу влади на національному та субнаціональному рівнях. Більше того, це навіть зможе

припущити етнічні конфлікти, якщо децентралізація буде обмежуватися не лише кількома етнічними групами або групами меншин, а буде поширюватися на усі етнічні групи, які цього вимагають.

Поняття розподілу повноважень повинно також ґрунтуватися на принципі розподілу влади, оскільки це матиме вирішальне значення для процесу політичних переговорів. Прийняття цього принципу буде стратегією зміцнення довіри, щоб заспокоїти та приглушити взаємний страх домінування в різних етнічних груп. Така політична децентралізація або передача повноважень має ще країні шанси для врегулювання етнічних конфліктів, якщо приділити увагу прийняттю інституційних процесів і державної політики, як-от виборча система, адміністрування виборів і відповідні правила політичної участі, мовна та етнокультурна державна політика. Все це буде спрямоване на зміцнення довіри та примирення, щоб між різними етнічними групами не виникав страх перед пануванням інших етносом, а навпаки це було справедливим полем для політичної співпраці.

Як ми вже зазначали вище, основною проблемою для ефективного впровадження і виконання реформ для африканських держав є те, що у них відсутня ефективна демократія. Це також є причиною неефективної діяльності держав у розв'язанні конфліктів, оскільки у цих держав відмінні політичні системи. Особливо авторитарні режими, які продовжують залишатися основною перешкодою для політичної волі, необхідної для вирішення проблем інтеграції та, зрештою, консолідації процесів розбудови регіону. У більшості африканських країнах правлячі режими були і залишаються надзвичайно корумпованими та не дбають про прозорість та підзвітність. Можемо стверджувати, що країні легше інтегруватися та налагоджувати стосунки з іншою, якщо вони мають подібні системи управління та політичну стабільність. Це ґрунтується на теорії демократичного миру, дискурс якого полягає в тому, що демократії, як правило, не воюють одна з одною, а мають хороші відносини у більш сприятливий і мирний спосіб.

Теорія демократичного миру припускає, що держави, які дотримуються верховенства права, практикують конституціоналізм, заохочують і захищають права людини, як правило, мають хороші міжнародні відносини. Теорія демократичного миру базується на теорії вічного миру Канта, в якій Кант

значає, що якби світ був населений лише конституційними республіками, війна стала б справою минулого. Саме демократія не тільки забезпечує хороші міждержавні відносини, а також заохочує мирні засоби вирішення конфліктів.

Оскільки коли всередині держави національні принципи управління є демократичними, а інституції сумлінно та ефективно виконують функції, покладені на них, тоді і міждержавні відносини гарантовано мають бути гладкими. За таких умов сусіднім державам легше співпрацювати і саме демократія сприяє регіональній інтеграції. Тому доки питання управління на національному рівні не будуть вирішені, прагнення регіональної інтеграції та будівництва залишатимуться лише на папері.

Висновки до 3 розділу

Проблема врегулювання конфліктів в Африці полягає в тому, що багато африканських конфліктів замовчуються державними інституціями та залишаються в основному невирішеними. Також численні конфлікти в Африці стали логічним наслідком колоніального минулого. Сучасні африканські держави була створені колоніальними державами без врахування їх етнічної та регіональної різноманітності, а отже передумови для виникнення конфліктів зародилися вже під час здобуття африканськими країнами незалежності.

Впровадження регіональної інтеграції може бути однією зі стратегій до вирішення суперечок між державами. У цьому випадку держави через свої уряди зможуть погоджувати рішення та будуть зобов'язані дотримуватися обіцянок та працювати разом із спільними інтересами в конкретних сферах розвитку, управління, миру та безпеки. Цей процес мають пропонувати, розробляти, впроваджувати і контролювати саме уряди африканських країн. Регіональна інтеграція може змусити уряди взяти на себе зобов'язання належного управління, запровадити нові реформи розвитку, посилити співпрацю та покращити безпеку.

Поняття децентралізації та надання окремим представникам право на самоврядування теж буде ефективним шляхом для розподілу повноважень.

Такий принцип розподілу влади матиме вирішальне значення для процесу політичних переговорів. Прийняття цього принципу буде стратегією зміцнення довіри. Така політична децентралізація або передача повноважень має ще кращі шанси для врегулювання етнічних конфліктів, якщо приділити увагу прийняттю інституційних процесів і державної політики. Все це буде спрямоване на зміцнення довіри та примирення, щоб кожна етнічними група відчувала гарантування безпеки зі сторони держави.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

Конфлікт завжди існував і буде існувати, оскільки він виникає в результаті непорозумінь між сторонами конфлікту. Можна виділити різні типи конфлікту, але якщо десь відбувається збройне протистояння, як правило воно поєднує в собі чинники різних типів конфліктів.

Конфлікти, що зароджуються навколо ідей, причинами їх виникнення слугують нематеріальні елементи, наприклад такі як етнічність, релігія чи ідеологія, іншими словами конфлікти ідей. Етнічні конфлікти базуються саме на причині несприйняття іншого етносу. Релігійний конфлікт як правило

накладається на вже наявні етнічні конфлікти і робить існуючі конфлікти ще більш запеклими. Ідеологічний конфлікт теж лише підсилює вже наявні конфлікти між групами або державами.

Конфлікти, що виникають з приводу матеріальних цінностей та інтересів, дещо легше вирішуються на основі взаємності. Територіальний конфлікт часто призводить до серйозних міждержавних протиріч, однак сьогодні витрати на вирішення територіальних суперечок переважають будь-які економічні вигоди, які могла б забезпечити дана територія. Державний конфлікт передбачає

втручання держави в управління внутрішніми справами іншої. Економічний конфлікт пов'язаний з бажанням держав отримати максимальну економічну вигоду, оскільки це є пріоритетом їх національних інтересів.

Національні інтереси безпосередньо пов'язані з національною безпекою і визначаються, як політика держави, що охоплює всі офіційні відносини з іншими країнами. У недалекому минулому національна безпека відрізнялася від зовнішньої політики тим, що була зосереджена в основному на військовій безпеці держави. Сьогодні ж політика національної безпеки носить не лише військовий характер. Політика національної безпеки в першу чергу пов'язана з формулюванням і реалізацією національної стратегії для створення

сприятливого середовища для реалізації національних інтересів держави на міжнародній арені. Невід'ємною частиною цього є захист своїх національних інтересів та перспективи їх реалізації.

Африканський континент повинен прислухатися до викликів, пов'язаних із виникненням різних видів конфліктів, в тому числі насильницькому екстремізмі і почати вибудовувати ефективну національну безпеку свого регіону, а також передбачати шляхи їх вирішення як на рівні окремих країн, так і регіону загалом. Держави мають обмежити та зупинити поширення тероризму та збройних повстань, які нищать африканське прагнення до життя в мирі, процвітання та злагоді.

Ці численні виклики, з якими зіштовхується Африка, вимагають узгодженої регіональної та континентальної відповідальності. Хоча існує кілька механізмів, їх реалізація значного мірою залежить від волі та засобів політики держав. Тому африканські країни мають бути зацікавлені у побудові та виконанні стратегії гарантування власної безпеки свого регіону. Це стосується

як вирішення територіальних суперечок, так і конфліктів на тлі етнічного або релігійного чинника, у тому числі як створенні інноваційних рішень для збереження екології та довкілля, так і впровадженні ефективної демократії для сумлінного виконання реформ для покращення як гуманітарного, так фінансового становища своєї країни. Тут важливо, щоб ця ініціатива лунала не

лише від урядів держав, але й від звичайного населення, тобто африканські країни мають заохочувати своє населення бути активним громадянським суспільством. Важливим тут є зацікавленість влади у впровадженні демократії, оскільки залишаються традиційними для континенту проблеми корупції, надмірної бюрократизації та повільного прийняття рішень. Це є

перепоною для швидкого впровадження ефективних норм у законодавство країн і впливає на прозорість та підзвітність.

Однак міждержавні суперечки та напруженість, що походять від колоніальних кордонів, з одного боку, і неспроможність узгодити та конструктивно врегулювати такі суперечки, з іншого боку, продовжують пригнічувати згуртованість між державами-членами і, отже, прешкоджають регіональному будівництву та інтеграційним процесам. Враховуючи політичні суперечки та колоніальний контекст, що лежав в основі створення та підтримки

державних кордонів, для ефективного посилення регіональної інтеграції існує потреба деколонізувати уявлення про роль кордонів, які сприяють соціокультурному та економічному поширенню.

Важливо зазначити, що африканський регіон заснований на сильній основі геополітичної близькості, зі спільним історичним минулим, економічними, соціальні, етнічними та інфраструктурними зв'язками. У той час як різні організації та ініціативи продовжують відбудовувати та зміцнювати даний регіон, всередині держав виникають проблеми, такі як управління, незахищеність та неефективне державне керівництво.

Конфлікт в Африці не завжди виникає в першу чергу через кризи національного управління та неспроможності урядових установ в африканських країнах стати посередником у конфлікті, також його причиною стає колоніальний фактор. Управління та розв'язання конфліктів напряму залежить від фундаментального усвідомлення наслідків колоніального минулого, які розділяють різні сторони конфліктів як з етнічних, так і територіальних причин. Колоніальний фактор має бути розглянутий у спробах вирішити африканські конфлікти, оскільки коріння багатьох постколоніальних конфліктів в Африці беруть свій початок з недалекого минулого Африки, коли відбувалися активні процеси колонізації, а потім деколонізації та здобуття незалежності цими країнами.

Реалії колоніального минулого Африки, які є визначальними для постколоніальної ситуації на континенті, залишають дуже великий відбиток як на стадії виникнення конфлікту, так і в процесі його вирішення, а отже при спробах розв'язати будь-які конфлікти не потрібно ігнорувати ці основні причини. Зусилля, спрямовані на врегулювання конфліктів, навряд чи приведуть до тривалого розв'язання, як цього не відбулося в Сомалі, Демократичній Республіці Конго, Західній Сахарі та Південному Камеруні.

Можна з упевненістю стверджувати, що міжнародна спільнота наприкінці ХХ ст. реагувала на конфліктну ситуацію в Африці дуже дотично, оскільки це відбувалося у вигляді проведення семінарів і конференцій, організованих

навколо теми врегулювання конфліктів в Африці. Загальна тенденція полягала в тому, що уряди-донори підтримували розбудову потенціалу на континенті для вирішення конфліктів. Лідерами цієї підтримки врегулювання конфлікту були Франція та Британія – західні уряди з колоніальними, економічними та політичними інтересами та найдовшою історією військових відносин на континенті. З вищевикладеного стає очевидним, що вирішення конфлікту в Африці було в тій чи іншій формі колоніальним, незалежно від того, чи було воно розроблено та впроваджено окремими особами, країнами, групами країн, установами чи організаціями.

У той час як консенсус щодо втручання в африканські конфлікти в основному віддавав перевагу підходу до врегулювання конфлікту вздовж конкретних ліній влади та військової сили шляхом підтримання миру в різних місцях конфлікту, в будь-якому випадку це можна охарактеризувати як колоніальне втручання в політику країн Африки. Незважаючи на те, що спроби розв'язати різні конфліктні ситуації зводяться до бажання усунути та припинити насильство, важливо також вивчити причини виникнення цього конфлікту і попередити його ймовірне розгортання у майбутньому.

Якщо міжнародна спільнота, яка займається розв'язанням конфліктів, хоче мати хоч якийсь шанс досягти довгострокових результатів конфліктів в Африці, вона повинна вийти за рамки вузьких припущень, на яких вона зазвичай звикла оперувати. Політика «залипшення очей» є такою ж неефективною, як створення миру військовим шляхом, коли використовують миротворчі збройні сили для придушення збройного конфлікту. Залишається відкритим питання, чи є політична воля в Африканському Союзі, Організації Об'єднаних Націй і серед колишніх колоніальних держав, аби вийти за межі колоніального бажання щоб не просто придушити збройний конфлікт і припинити насильство, а справді знайти ефективні шляхи для вирішення цього конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Нормативно - правові акти

1. Багатостороннє співробітництво. Африканський Союз // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/afrikanskij-soyuz>
2. Treaties, Conventions, Protocols & Charters // Офіційний сайт Африканського союзу: <https://au.int/en/Treaties/1157>

II. Монографії, автореферати дисертацій, публікації у журналах, вісниках, газетах

3. Aworawo, F. (2016). Region Integration and Development in Africa: Between the Rock and a Hard Place. *Journal of International Studies*, 12, 19-30. DOI:10.32890/jis2016.12.2.
4. Collier, P. & Hoeffler, A. (2004). Conflicts. In Lomborg, B. (Ed.), *Global Crises, Global Solutions*, 129–55. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press.
5. Collins, R. O. (2004). The Ilemi Triangle. *Annales d'Éthiopie Année (20)*, 5-12. DOI:10.3406/ethio.2004.1065.
6. Ghobarah, H., Ifuth, P., & Russett, B. (2003). Civil wars kill and maim people – Long after the shooting stops. *American Political Science Review*, 97(2), 189-202. doi:10.1017/S0003055403000613.
7. John A. Berry and Carol Pott Berry (1999). *Genocide in Rwanda: A Collective Memory* (Washington, D.C.: Howard University Press p. 113–143).
8. Khadiagala G. M. (2016). Region-Building in Eastern Africa. In D. H. Levine & D. Nagar (Eds.), *Region-building in Africa: Political and economic challenges*, (pp. 175-190). New York, Palgrave Macmillan
9. Kiprono, J. K. (2019). Examining the Sustainability of Ethiopia's Embryonic Territorial Claim on the Ilemi Triangle. *The International Journal of Humanities and Social Studies* 7(8), 64-75. DOI:10.24940/theijhss/2019/v7/i8/H\$1903-035.

10. Mhandara, L. (2020). The Great Lakes region security complex: Lessons for the African solutions for peace and security. *Journal of African-Centered Solutions in Peace and Security*, 3 (II), 1-26.

11. Zunes, Stephen and Jacob Mundy 2010. *Western Sahara: War, nationalism, and conflict irresolution*. Syracuse, NY, Syracuse University Press.

12. Бех В. Генезис соціального організму країни: Монографія. 2-е вид. доп. – Запоріжжя: «Просвіта», 2000. – 288 с.

13. Беленко І. Трансформація політичних систем африканських країн – членів Співдружності націй // Соціально-політичні проблеми сучасності: V

Всеукраїнська наукова конференція студентів і молодих вчених: тези доповідей, Дніпро, 20 березня 2020 р. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – С.89-92.

14. *Визначення і вимірювання демократії / За ред. Д. Бітема. - Львів: Літопис, 2005. - 318 с.*

15. Гарбар Р. 40 років демократичної «диктатури». Або Уроки Екваторіальної Гвінеї для України // *День*. – 2019 р., 14 травня.

16. Гарбар Р. Африканські миротворчі уроки. 26 червня виповнюється 75 років з дня підписання в Сан-Франциско Статуту ООН // *День*. – 2020 р., 23

червня.

17. Гарбар Р. Енергетичні війни ХХІ ст. 70% світових покладів танталу прирекли жителів Конго... на смерть і голоди // *День*. – 2018 р., 22 листопада.

18. Гарбар Р. Зімбабвійський прецедент, або кінець ери Мугабе. Як багату країну одна людина під патріотичними гаслами може довести до зuboжіння // *День*. – 2017 р., 21 листопада.

19. Гарбар Р. Ідея «Глобальної Британії» та її реалізація у Африці // *День*. – 2020 р., 25 лютого.

20. Гарбар Р. Континент великих можливостей і великих викликів. 25 травня весь світ буде відзначати 60 років Дня Африки // *День*. – 2020 р., 13 травня.

21. Гарбар Р. Уроки конфлікту в Ефіопії. Чому на події в далекій Африці варто звернути увагу // День. – 2020 р., 31 серпня.

22. Гарбар Р. Шлях Африки. За рік до 60-річчя Організації Африканської Єдності — про економіку, політику та реформи на другому за площею і населенням материка світу // День. – 2019 р., 1 листопада.

23. Гарбар Р. Щоб зрозуміти, куди рухається світ, потрібно придивитись до Африки, яка знову стає полігоном геополітичних змагань // День. – 2018 р., 23 травня.

24. Глобальні трансформаційні процеси в країнах світової периферії (регіон Субсахарської Африки): виклики та можливості для України: Мат. міжн. наук. конф., ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; від. наук. ред. О.І. Лукаш. – К., 2016. – 84 с.

25. Головченко В., Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія. Навчальний посібник. - Київ: ЗАТ «Нічлава», 2006. – 338 с.

26. Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 // Юридична енциклопедія / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко— К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 2 : Д — Й. — 744 с. — ISBN 966-7492-00-8.

27. Денисов. В. Н. Африканська хартія прав людини і народів 1981 // Юридична енциклопедія / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко— К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. — Т. 1 : А — Г. — 672 с. — ISBN 966-7492-00-X.

28. Денисов. В. Н. Збройні сили ООН // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001—2020. — ISBN 944-02-3354-X.

29. Ерман Г. Недовірена. Як Африка може врятувати майбутнє України // BBC News Україна. - 2020 р., 13 червня.

30. Ерман Г. Сонце сходить над Африкою: як цей континент може врятувати економіку України // BBC News Україна. - 2018 р., 27 липня.

31. Кудря І. Історична географія Африки: постколоніальні студії // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2020 р. - № 1. – С. 103-109.

32. Латенко Володимир. Проблема сепаратизму в субсахарській Африці 1960-х рр. на прикладі Конго та Нігерії // «Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти» — Вип. 5 (2020). — Стор. 170-181.

33. Мішин О. Особливості формування та функціонування безпекових механізмів Африканського Союзу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011 р. - Вип. 95(1). - С. 13-17.

34. Мішин О. Особливості формування та функціонування безпекових механізмів Африканського Союзу, Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011 р. - Вип. 95(1), 13-17.

35. Огест Г. «Весна» Чорної Африки? // Український тиждень. Світ у 2012. Київ. ТОВ «СКІМП», 2011. - С. 66-67.

36. Ростю Д. Переходи до демократії: спроба створення динамічної моделі // Демократія: Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – 594 с.

37. СІПРІ 2019: Щорічник: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ./Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О.Разумкова; Редкол. укр. вид.: О.Мельник (керівник проекту) та ін. – К.: Заповіт, 2021. – 662с.

38. Субботін. А. Рационального вибору теорія // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с.

39. Циватий В. Африка в сучасному поліцентричному світі: український вимір (інституціональний дискурс) // Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: матеріали Всеукраїнської наук. онлайн-конф. з міжнародною участю, м. Київ, 29 жовтня 2020 р. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2020. – С. 12-16.

40. Ціватий В. Східна Африка: історико-культурні традиції та політико-дипломатичні здобутки (на прикладі Республіки Кенія) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. - 2015. - Вип. 22 (1). - С. 38-42.

III. Інтернет – ресурси

41. Religious conflicts on the rise in Africa, Deutsche Welle // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/en/religious-conflicts-on-the-rise-in-africa/a-40645771>

42. World Bank, (2018). Poverty maps of Uganda: Mapping the spatial distribution of poor households in Uganda. Technical Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/456801530034180435/pdf/Poverty-Maps-Report.pdf>

43. Аналітика. Африка. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bintel.org.ua/analytics/voenni-voprosy/konflikt-zones/afrika/>

44. Африка може стати найбільшою зоною вільної торгівлі світу, Deutsche Welle // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/африка-може-перетворитися-на-найбольшу-в-світі-зону-вільної-торгівлі/a-43080499>

45. Африка. Центр стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.csis.org/regions/afrika>

46. Балаховцева І. 2019. Урбанізаційні процеси в Африці: економічний потенціал та перспективи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/urbanizaciini-procesi-v-afriци-ekonomichnij-potencial-ta-perspektivi>

47. Вибори у Лівії не відбудуться 24 грудня, Бабель // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://babel.ua/news/74540-vibori-u-liviji-ne-vidbudutsya-24-grudnya-nova-data-gclosuvannya-nevidoma>

48. Гузь Д., 2022. Прихований клондайк: місце Субсахарської Африки на міжнародному енергетичному ринку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/prihovaniy-klondaik-misce-subsaharskovi-afriki-na-mizhnarodnomu-energetichnomu-rinku>

49. Ефіопія занурюється у війну, BBC News Україна // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59151226>

50. Запорізька І., 2020. Економічний успіх Танзанії: секрети зростання та перспективи регіонального лідерства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/ekonomichnij-uspik-tanzaniyi-sekreti-zrostannya-ta-perspektivi-regionalnogo-liderstva>

51. Запорізька І., 2020. Енвайронменталізм в дії: як Африка бореться за чисте майбутнє? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/envajronmentalizm-v-diyi-yak-afrika-boretsya-za-chiste-majbutnye>

52. Кучененко Е., 2020. «Гребля великого ефіопського відродження»: як проєкт-символ призвів до масштабної кризи на північному сході Африки? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adastra.org.ua/blog/greblja-velikogo-efiopskogo-vidrozhennya-yak-provekt-simvol-prizviv-do-masshtabnovi-krizi-na-pivnichnomu-sходi-afriki>

53. Мережевий неурядовий аналітичний центр Рада зовнішньої політики «Українська призма» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prismua.org/>

54. Парламент Лівії переніс президентські вибори та пообіцяв обрати прем'єра, УКРІНФОРМ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3399344-parlament-livii-perenis-prezidentski-vibori-ta-poobicav-obrati-premera.html>

55. Програма Africa Eye. BBC World Service [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/topics/cqywj11vdzw>

56. Світланський М., 2021. Екологічні проблеми Африки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nrv.org.ua/ekologichni-problemy-afriki/>